

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

מרן יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

סעודה שלישית פרשת

שלח תשב"ז - חלק א

רוב חלק הדרוש השייך לביאור פרשת המרגלים

- אין לך חביב לפני הקב"ה כשליח מצוה הנותן נפשו שיצליח בשליחותו •
- ביאור למה הסכים הקב"ה על שילוח המרגלים • מכתב הרה"ק מוויטעפסק שבתחלת בוא האדם לארץ ישראל נופל ממדרגתו • כי "עזי" העם "הישוב" עליה, ע"י ישיבתם במקום התגברות היצר נעשו "עזי פנים" • עיקר חטא ומטעות המרגלים וקרח היה, שלא צייתו לדברי משה רבינו אף שהיה להם סברות נכונות • העסק ב"משא ומתן" כדי לקיים מצות ולגדל בנים לתורה נחשב לדבר מצוה • התעוררות שיכינו עצמם לקראת ביאת המשיח •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשע"ט לפ"ק

יצא לאור ע"י
מערכת לשון קדשו
מאנטריאל קאנאדא - 1-514-585-3040
צונעמען א חלק דורך א קרעדיט קארטל: 718-673-2199

קונטרס 3 חלק א (מהדורא ג)

לשמיעת הדברות קודש:

072-3333419 (ארץ ישראל)

718-298-4641 (אמעריקא)

(פון איידאפע 3333419-72-972+)

צו הערן די תורה שלח תשכ"ז - חלק א

דרוקט: #427.1 → 4 → 16 (דרוקט אלע נומערן אינאיינעם)

(24 מיינט, מתוך 91 מיינט) זייער קלאָר

★★★★★

• ברכת מזל טוב •

הר"ר יואל מייזעלס הי"ד

לרגל נישואי בנו החתן שמואל יצחק נ"י • עב"ג בת הר"ר יעקב יצחק פריינד הי"ד

זכות לימוד התורה דברים וזכות רביה"ק זי"ע יגן עליהם, שזיווגם יעלה יפה,
ויזכו להעמיד דורות ישרים ומבורכים, על דרך ישראל סבא, לעטרת תפארת אבותם.

• וְהָם יַעֲלוּ לְזָכְרוֹן •

הרה"ח המרומם, שוקד בתורה בהתמדה רבה, והרבה פעלים למצות ביקור חולים,
ולהחזקת מוסדות התורה, תלמיד נאמן מרביה"ק זי"ע וכתב הרבה מדברי תורתו

הרה"ח רבי יחזקאל שרגא כהנא ז"ל

בן הרה"ח ר' צבי אלימלך הכהן שליט"א

נפטר כ"ט סיון תשע"ה לפ"ק

•

תנצב"ה

KolSatmar.com

קושיזות ודיוקים בענין המרגלים

א

וַיִּדְבֹּר ה' אֶל מֹשֶׁה [לֵאמֹר]. שְׁלַח לָךְ אֲנָשִׁים וַיִּתְּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל [אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמִטָּה אֲבִתָּיו תִּשְׁלַחוּ כָל נָשִׂיא בְהֵם. וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה מִמִּדְבָּר פָּאָרָן עַל פִּי ה', כָּלָם אֲנָשִׁים רָאשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה].

ב

קושיא א

דער מדרש זאגט [בריש פרשתן]^א: ילמדינו רבינו, ההולך בספינה [מהו לפרוש לים הגדול קודם לשבת], די מפליגין בספינה, ווען מען מעג גיין? [שנו רבותינו אין מפליגין בספינה בים הגדול אלא] ביז דריי טאָג [קודם לשבת], אַ שליוח הרשות. און ההולך לדבר מצוה מעג אַלעמאַל [לפרוש לים, אפילו בערב שבת]. דער מדרש שטעלט אַראָפּ די הלכה^ב.

נאָכדעם לאָזט ער אויס [=שמסיים, ס'איז] נישטאָ נאָך אַזאַ חשוב'ע זאך ווי אַ "שליח מצוה" [שמוסר נפשו להצליח בשליחותו. ואין לך שליח מצוה שנתנו נפשם להצליח בשליחותן, כמו פנחס וכלב] די שלוחים וואָס יהושע האָט געשיקט, זיי זענען געווען "צדיקים", זיי האָבן זיך מוסר נפש געווען [להצליח בשליחותן]. אָבער 'די' שלוחים [ששלח משה] זענען געווען "רשעים". מנין, ממה שקרינו בענין שְׁלַח לָךְ אֲנָשִׁים. [עד כאן דברי המדרש].

ג

להבין שייכות ההלכה שהביא המדרש ברין הפלגה בספינה קודם לשבת, לענין פרשת מרגלים (א) ברויך מען דאָך פאַרשטיין, די גאַנצע הלכה [של הפלגה בספינה קודם לשבת], ווי קומט [עס] אַהער [לענין שילוח המרגלים].

ד

קושיא ב

לייב הסתירה, דעמדרש כאן ובגמרא איתא שהיו המרגלים רשעים כבר בעת הליכתן, ולהלן במדרש איתא שהיו צדיקים בהליכתן ונתהפכו לסוף מ' יום (ב) [גם צ"ב דהמדרש] ער לאָזט אויס [=שמסיים, כי המרגלים] זיי זענען געווען "רשעים". און תיכף אין אַן אנדער שטיקל, טאָקע אין מדרש רבה, דאָרט אַביסל אַהינצירי, ער זאָגט גאָר פאַרקערט [שהיו צדיקים ובני אדם גדולים].

^א במדרש רבה (טו, א): הלא, מהו לפרוש לים הגדול קודם לשבת שלשה ימים, שנו רבותינו אין מפליגין בספינה בים הגדול שלשה ימים קודם לשבת בזמן שהוא הולך למקום רחוק וכו', בשליח הרשות. ואם היה שליח מצוה, מותר לו לפרוש בכל יום שירצה, למה מפני שהוא שליח מצוה וכו', שאין לך חביב לפני הקב"ה כשליח שמשַׁתַּלַּח לעשות מצוה ונותן נפשו כדי שַׁיְצַלַּח בשליחותו. ואין לך בני אדם שנשתלחו לעשות מצוה ונותנין נפשם להצליח בשליחותן כאותם שנים ששלח יהושע בן נון וכו', מי היו, שנו רבותינו אלו פנחס וכלב, והלכו ונתנו נפשם והצליחו בשליחותן וכו'. אבל שלוחים ששלח משה, היו רשעים, מנין ממה שקרינו בענין שְׁלַח לָךְ אֲנָשִׁים. [וכן הוא בתנחומא ריש פרשתן].

^ב המבואר בברייתא שבגמרא שבת (דף יט. ונפסק בטור ושו"ע אר"ח סימן רמח).

^ג במדרש רבה (שם, ה): [שְׁלַח לָךְ אֲנָשִׁים] זה שאמר הכתוב (משלי כו, ו) מְקַצֵּה רִגְלִים חָמָס שְׂתָה, שְׁלַח דְּכָרִים כִּיד פְּסִיל. וכי כסילים היו מרגלים, והלא כבר נאמר שְׁלַח לָךְ "אֲנָשִׁים" ובכל מקום שנאמר "אנשים" בני אדם

[דאיתא שם במדרש, שְׁלַח לָךְ אֲנָשִׁים, זה שאמר הכתוב] שְׁלַח דְּבָרִים בְּיַד כְּסִיל, [והלא כבר נאמר] שְׁלַח לָךְ "אֲנָשִׁים" [צדיקים], וכי כסילים היו, זיי זענען דאָךְ געווען "צדיקים", נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל, [וכדכתיב] אִישׁ אָחָד, [ואמרו חז"ל] ער [משה רבינו] האָט געפרעגט דעם בורא כל עולמים [על כל אחד מהם אם הוא ראוי] און ער [הקב"ה] האָט געזאָגט "ראויים הם", .. [אף משה לא רצה לשלחם] עד שנמלך בשכינה^ה. ווען מ'האָט [זיי] גענומען זענען זיי געווען "צדיקים", און דערנאָך זענען זיי לסוף מ' יום "נתהפכו".

איז [דאָך] פֿאַרקערט גאָר [דברי המדרש דלהלן שהיו צדיקים בתחלה רק שלבסוף מ' יום נתהפכו, מדברי המדרש כאן בריש פרשתן שהיו רשעים מיד בתחלה].

ה

לעולם אין די גמרא איז דאָך אויך דאָ^ה [כדברי המדרש כאן בריש פרשתן, שהיו רשעים מיד בהליכתן, דמקיש הכתוב] וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ, [מה ביאתן בעצה רעה, אף] הליכתן בעצה רעה. און דער מדרש [דלהלן] זאָגט אַז הערשט לסוף מ' יום נתהפכו [לרשעים].

ו

קושיא ג

עצם הענין הוא פלא איך נתהפכו המרגלים כ"כ, שמתחילה היו צדיקים ולבסוף נתהפכו לרעה. ויש להבין באיזה סברא היה נתלה טעותם

ג) דאָס [גאנצע] ענין [של התהפכות המרגלים] איז דאָך אַן ענין נפלא, הפלא ופלא, וויאָזוי דאָס איז געשען.

זיי זענען געווען נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל, נְבָחַר מֶה, זיי זענען געווען "צדיקים", בפירוש שטייט ארויס (ג, א) כָּלָם "אֲנָשִׁים", זאָגט דאָך רש"י אויך [כדברי המדרש, דכל מקום שנאמר] "אֲנָשִׁים" מיינט מען "צדיקים".

[ואם כן] וואָס איז דאָ געשען אַזוינס, אַזאַ מין מִהֶפְכָּה, מ'זאָל 'אָזוי' צוריק קומען, און 'אָזוי' זיין.

ז

בזוהר הקדוש: שחששו המרגלים על נשיותן, כי ידעו דכשיכנסו לארץ ישראל יתמנו נשיאים אחרים. אבל גם זה קשה להבין, דאם היו באמת צדיקים איך נתהפכו כ"כ עבור נגיעה זו

דער זוהר הקדוש זאָגט^ז: פְּשָׁרִים הָיוּ, זיי זענען געווען צדיקים, אלא, זיי זענען געווען רִישֵׁי אִשָּׁא [דישראל, און] זיי האָבן געזען אַז זיי וועלן "דאָרט" נישט זיין קיין "נשיאים", אין "ארץ ישראל". [עד כאן דברי זוהר].

צדיקים הם וכו', לאלו את קורא כסילים, אלו לא נקראו כסילים אלא על שהוציאו דבה על הארץ, שנאמר (משלי י, יח) ומוציא דבה הוא כסיל. אעפ"כ בני אדם גדולים היו, ועשו עצמן כסילים, עליהם אמר משה (האזינו לב, כ) כי דור תִּהְיֶה הָמָּה בְּנִים לֹא אִמָּן בָּם, שנבחרו מכל ישראל מפי הקב"ה ומפי משה וכו', שהיו צדיקים בפני ישראל ובפני משה, ואף משה לא רצה לשלחם מדעת עצמו עד שנמלך בהקב"ה על כל אחד ואחד, פלוני משבט פלוני, ואמר לו ראויים הם, שנאמר (ג, א) וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר פָּאָרָן עַל פִּי ה', ואחר כך לסוף ארבעים יום נהפכו ועשו כל הצרה וגרמו לאותו דור שילקה באותה המכה, שנאמר כי דור תִּהְיֶה הָמָּה, שנתבררו צדיקים ונתהפכו, לכן נאמר שְׁלַח לָךְ אֲנָשִׁים, אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים.

^ה לשון נמלך 'בשכינה', הוא מלשון רש"י ד"ה שלח לך.

^ה בגמרא סוטה (לה): וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ (ג, כו). אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, מקיש הליכה לביאה, מה ביאה בעצה רעה, אף הליכה בעצה רעה. [והובא בריש"י (ג, כו)].

^ז להלן בהדרוש לא חזר רבינו לבאר ישוב קושיא ב' להדיא. (אבל אולי קמו קצת ישוב לזה להלן באות רעא-דעג, ועיי' גם באות ח, וד"ק).

[איז אויך] עפעס א פלא, ממה נפשך, אז זיי זענען געווען פֿשרים, נו וועגן דעם [ווייל] זיי וועלן נישט זיין קיין נשיאים, קאָן מען שוין אזוי זיך "איבערדרייען"?

ח

ובעל כרחק דשניהם אמת, שהיו "צדיקים" מתחילה, ואח"כ "נתהפכו"

אויף אלענפאלס, עפעס מוז דאָך זיין. ביידע זענען אַמאָל אמת. זיי זענען געווען "גריוסע מענטשן", דאָס איז אַמאָל געוויס [=זיכער]. און דאָס איז אויך געוויס, אז ס'איז געווען אַ חטא גדול ונורא, [אזוי] זעט מען דאָך אין די פסוקים און [דבר] חכמינו ז"ל.

ט

ועל כרחק שהיה בזה רק איזה מעות ושגגה, ולא ודון ורשעה ח"ו, וצריך להבין במה נתלה מעותם נאָר מ'זאָל אַביסל מִקֶּרֶב זיין אַל הַשָּׁכֶל, געפינט מען נישט. [נאָך] די אַלע פשטים, די אַלע טעמים, [איז נאָך] אַלץ שווער צו פאַרשטיין, 'וואָס' האָבן זיי געמיינט, 'וואָס' איז געווען דער 'טעות' זייערער.

י

והאזה"ח הק' מפרש שמחמת שכונת המשלחים היתה רעה, על כן נולד בהמרגלים תכונה רעה

ס'איז דאָ וואָס זאָגן, ער דער אור החיים הקדוש זאָגט [עס]¹, ס'איז געווען פון די "משלחים" אויס איז עס געווען, [ווייל] שלוחו של אדם כמותו [שהשליח דינו כהמשלח, לכן] האָט דאָס געברענגט אַ תכונה רעה [מן 'המשלחים' שהם העם, בתוך 'השליחים' שהם המרגלים].

אבל עדיין אין זה מספיק, דאכתי קשה על המשלחים גופיהו,

שהרי גם הם היו דור דיעה וכולם קדושים, והאיך נולד מהם תכונה רעה

אַבער [הא גופא קשיא] וואָס איז דאָס געווען טאַקע [מיט] דאָס גאַנצן דור [שהם המשלחים], איז דאָך אויך אַ פלא, אַ דור דיעה אין די מִדְבָּר [איך בא להם תכונה רעה], עפעס אַזאַ מין מַהֲפֶכֶה, אזוי מִתְרַעַם געווען אויף הקב"ה און משה ואהרן? [ועל כן נראה לפרש באופן אחר, שבאמת היה להם איזה שיטה וסברה עם הקדמה נכונה, ורק עי"ז נטעו בעצת השטן].

(ישוב קושיא ג, באות ריח-רכו)

ל

הקדמה לקושיא יד

בכל מקום שעברו המרגלים מצאו את הכנענים שהם קוברי מתים, והקב"ה עשה כן

בדרך גם לצורך הצלת מיד הכנענים, שהיו טרודים באבלם ולא יתנו לב להמרגלים

[וַיֵּשְׁבוּ מִתּוֹר הָאֶרֶץ וגו', וַיִּצְיִאוּ דַבַּת הָאֶרֶץ וגו'] לאמור, הָאֶרֶץ אֲשֶׁר עֲבַרְנוּ בָּהּ לְתוֹר אֹתָהּ אֶרֶץ אֲכֻלָּת יוֹשְׁבֶיהָ הִוא].

דער אמת, וויאזוי זיי [המרגלים] זענען פון דאָרט אַרויס [בשלום], דאָס איז געווען אַן ענין פלא.

¹ בוהרר הקדוש (דף קנח): וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה וְגו', בְּלִם אֲנָשִׁים. בְּלָהוּ זָכָאִין הָיוּ, וְרִישֵׁי דִישְׁרָאֵל הָיוּ וכו'. אֵלָּא אֲמַרְו, אִי יִיַּעֲלוּן יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶצָא, נִתְעַבֵּר אָנָּן מִלְּמַהּוּ רִישֵׁין, וְיִמְנִי מֹשֶׁה רִישֵׁין אַחֲרֵינִין, דְּהָא אָנָּן זָכִינָן בְּמִדְבָּרָא לְמַהּוּ רִישֵׁין, אֲכַל בְּאֶרֶצָא לֹא נִכְי.

² באור החיים הקדוש (יג, ב) אפשר לצד שכונת 'המשלחים' היתה רעה, תפעיל פועל הרע 'בשליח', ויחזור להיות שלוחו של אדם כמותו, ויולד בו תכונה רעה מה שלא היתה בו קודם, כדרך שתולד בחינת הקדושה בשלוחי מצוה לטובה אות. ולזה הגם שהיו צדיקים בהתחלתם עשות ההליכה לרגל, נולד בהם תכונה רעה מכח המשלחים, ויעצו להדיח.

[וכדמצינו] זיי האָבן געזאָגט אַרץ אַכְלֵת יוֹשְׁבֵיהָ הִוא (יג, לב), ווי רש"י ברענגט עס צו בקיצור^ט, פאַרוואָס האָבן זיי עפעס געזאָגט אַרץ אַכְלֵת יוֹשְׁבֵיהָ, ווייל איבעראַל [במקום שעברו] האָבן זיי געטראָפֿן [את הכנענים שהם] קוברי מתיים.

הקב"ה האָט דאָס געטון [להמית הרבה מן הכנענים], ס'איז געווען אַ נס, כדי שלא יתנו לב [לאלו המרגלים], זיי זאָלן זיך נישט אומקוקן אויף זיי. [ווייל] אַז נישט, זענען זיי געווען אין אַ גרויסע סכנה. (ועיין להלן בקושיא כ, מה שקשה על זה)

זאָגט דער מדרש (תנחומא סימן ז, ובגמרא סוטה לה.), [אמר הקב"ה] מיט די טובה וואָס איך האָב ענק געטון, דאָס נוצט עטץ ענק אויף [אויף להכעיס אותי], איך האָב דאָס געטון לטובה, פֿאַר אַ נס, און צום סוף נוצט עטץ דאָס אויף [אויף לרעה], און מ'האָט געזאָגט אַרץ אַכְלֵת יוֹשְׁבֵיהָ [היא, כדי להניא את לב העם מליכנס לארץ].

לא

[און] יהושע וכלב האָבן געענטפערט [טובה האַרץ מאד מאד, אבל לא השיבו את התירון על אומרם אַרץ אַכְלֵת יוֹשְׁבֵיהָ]. (וכדיבואר בקושיא יד, להלן אות לד)

לב

קושיא יב

להבין כוונת הכתוב ויהם כלב את העם "אל משה"

[ומתחלה נאמר בכתוב מה שהשיב כלב]:

ויהם כלב את העם אל משה, [ויאמר עלה נעלה וירשנו אתה, כי יכול נוכל לה].
(יב) פרעגט מען די קשיא, וואָס עפעס [נאמר] "אל משה"?

לג

קושיא יג

להבין כפל הלשון בדברי כלב, "עלה נעלה" וירשנו אתה כי "יכול נוכל" לה

(יג) און טאָפלט, "עלה נעלה" [וירשנו אתה], כי "יכול נוכל". וואָס עפעס [אמר] אַ טאָפלטן לשון.

לד

קושיא יד

למה לא אמרו יהושע וכלב את התירון על מה שאמרו המרגלים אַרץ אַכְלֵת יוֹשְׁבֵיהָ היא

[ואחר כך נאמר מה שהשיבו יהושע וכלב לכל העדה] טובה האַרץ מאד מאד.

(יד) זיי [יהושע וכלב] האָבן גאַרנישט געענטפערט קיין תירון אויף דעם וואָס [שאמרו המרגלים] אַרץ [אַכְלֵת יוֹשְׁבֵיהָ], ס'איז דעך דאָך געווען אַרץ אַכְלֵת יוֹשְׁבֵיהָ, ס'איז דאָך נישט ליגנט געווען, האָבן זיי געדארפט צו ענטפערן דעם טעם, [אז] ס'איז געווען וועגן דעם [שהקב"ה עשה כן רק באותה שעה לטובת הצלת המרגלים] (כדלעיל באות ל), און [דערווייל] ס'שטייט גאַרנישט, ס'שטייט נישט אין פסוק אויף דעם קיין תירון.

^ט ברש"י: אַכְלֵת יוֹשְׁבֵיהָ. בכל מקום שעברנו, מצאנום קוברי מתיים. והקב"ה עשה לטובה, כדי לטרדם באבלם ולא יתנו לב לאלו.

[רק כתיב] זיי האָבן מכחיש געווען [דבריהם, ואמרו] טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד, אָבֵעֲר זיי האָבן גאַרנישט געזאָגט [קיין תירוץ, נאָר אַז] "ס'איז גוט". (ישוב קושיא יב יג יד, באות רכז-רל)

לה

קושיא זו

קושיא האור החיים הקדוש והמפרשים: למה הסכים הקב"ה על שלוח המרגלים, והלא ידע והגיד מראש מה שיצמח מזה (טו) דער גאַנצער ענין [מה שהסכים הקב"ה לשלוח מרגלים, צריך ביאור].

דער אור החיים הקדוש פרעגט עס', און אַלע מפרשים.

דער בורא כל עולמים האָט דאָך געוואוסט וואָס ס'וועט זיך 'אויסקאָכן' פון דעם, ער האָט דאָך געזאָגט 'פאַראויס' וויאזוי דער סוף וועט זיין, [וכמו שאמר למשה חיייהם שאני נותן להם מקום לטעות בדברי המרגלים למען לא יירשוהו]. נו [אם כן קשה] וואָס האָט זיי דער בורא כל עולמים געגעבן רשות, פאַרוואָס האָט ער אים געהייסן שיקן. פאַרוואָס? פאַרווען?

פאַרוואָס האָט דער בורא כל עולמים מסכים געווען אויף אַזא מין זאך, וואָס ס'קומט אַרויס [דערפון מכשול כזה].

לו

ובאור החיים הק' מתרין: כי אם לא היו שולחים המרגלים, היו ישראל פוקרים יותר ועושים בהלה יותר ממה שעשו בהליכת המרגלים. אבל יש לבאר כוונתו למה היה אז גרוע יותר

אין אור החיים הקדוש שטייט^א, [שהאריך בהענין און] צום סוף לאַזט ער אויס, קען זיין אַז דער בורא כל עולמים האָט געזען, [כי אלמלי] ווען נישט, העט גיווען "אַרגער" געווען.

איך האָב שוין אַמאָל געזאָגט^ב [פשט בדברי האוה"ח הקדוש, למה אם לא היו שולחין המרגלים היה גרוע יותר]. איך וועל עס היצט אַביסל זאָגן מיט מער [הסבר] (להלן באות רי, ואות רנה-רסח), וואָס הייסט אַרגער, וואָס מיינט מען. דאָס ברויך מען פאַרשטיין.

לז

קושיא זו

להבין הלשון שאמרו יהושע וכלב "אם" חָפֵץ בָּנו ה', דמשמעו לשון ספק, הלא בודאי שהקב"ה רוצה להביאם לארץ (טז) זיי פרעגן אַלע די קשיא, [על הפסוק שיהושע וכלב אמרו] אם חָפֵץ בָּנו ה' וְהִבִּיא אֹתָנוּ אֶל הָאָרֶץ, וואָס זאָגט ער [הפסוק] לשון "אם", [דמשמעו] אַ ספק, "אם" איז דאָך אַ ספק, [נויתר היה להם לומר] דער בורא כל עולמים [איז] חָפֵץ בָּנו ה' וְהִבִּיא אֹתָנוּ. זיי פלאַגן זיך וואָס איז דער פשט דער "אם", ס'איז דאָך 'זיכער' אַזוי. (ישוב קושיא

טז, ראה באות ריא)

^א באור החיים הקדוש (יג, ב): שֶׁלַח לָךְ אֲנִשִּׁים וגו', צריך לדעת אומרו "לָךְ". ורבותינו ז"ל אמרו (ע"י רש"י) לדעתך, אני איני מצוך וכו'. וקשה למה יסכים ה' על הרעה אשר דיבר לעשות לעמו, ויפיע מאמרו על עצת רשעים. [ועיי"ש באורך מה שמתרין].

^ב באור החיים הקדוש (שם) בתוך הדברים: ואל תקשה קושיא לאלקינו, למה לא מנע הדבר מהיות כן. לצד שראה שזולת זה היו פוקרים יותר, ועושים בהלה יותר ממה שעשו בהליכת המרגלים.

^ג עיין באורך בדברי יואל בפרשתן (עמוד שנה-שנט).

לח קושיא יז

ברש"י שאמר הקב"ה חייהם שאני נותן להם מקום לטעות בדברי המרגלים.
 וצ"ב כי עדיין זה תלוי הבחירה, ואין זה מן המדה לתת מקום לטעות, דאם כן בטלה הבחירה ואין כאן חטא
 רש"י ברענגט דאך², [שלח לך לדעתך, לפי שבאו ישראל] זיי האָבן געזאָגט (דברים א, כב)
 נְשַׁלְחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ ... [אמר הקב"ה] חייהם שאני נותן להם מקום לטעות בדברי
 המרגלים למען לא יירשוק. איך וועל געבן אַ מקום לטעות.
 (יז) [ויש להבין] וואָס הייסט מ'וועט געבן אַ מקום לטעות, ס'איז דאך [תלוי אין] אַ
 בחירה, [ובידם לבחור עוד בטוב שלא יחטאו ישראל ע"י המרגלים, ומדוע נתן הקב"ה כאן מקום
 לטעות, והלא דרכו יתברך לרחם על בריותיו ואינו חפץ להרשיעם. (דברי יואל)].
 [ואם היה ניטל מהם הבחירה] וואָס דען איז געווען דער חטא [בני ישראל בענין המרגלים],
 אַז דער בורא כל עולמים האָט געגעבן אַ מקום לטעות.

לט קושיא יח - מתוך הדרוש

יש להבין מהו כוונת הלשון "חייהם" שאני נותן להם מקום לטעות.
 דאם הוא לשון שבועה היה צריך לתלות כביכול בחייו, וכמו שאמר להלן חי אני נאום ה', ולא לתלות בחייהם של ישראל
 (יח) [גם יש להבין לשון רש"י, שאמר הקב"ה "חייהם" שאני נותן להם מקום לטעות בדברי
 המרגלים. דאם הוא לשון שבועה היה לו לומר שנשבע כביכול בחיי עצמו, כמו שנאמר להלן בפרשה (יד,
 כח) חִי אֲנִי נָא ה', אבל לא מצינו לשון כזה שיהא נשבע הקב"ה בחייהם של ישראל (ועיין רש"י מקץ מב, טו),
 ואם כן צריך ביאור להבין מהו כוונת הלשון "חייהם".
 (הקושיא בדברי רבינו באות רה, וישוב הקושיא באות רסה-רסו)

מ קושיא יט

במדרש: מיד כשאמרו ישראל נְשַׁלְחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ, כבר נשבע הקב"ה שאינם נכסין לארץ
 אין מדרש³ שטייט נאך מער באריכות. ער ברענגט נאך אַ משל [מן בן שלא היה
 מאמין באביו ורצה לראות בעצמו, וכן ישראל לא האמינו שהיא ארץ טובה, ואמרו נְשַׁלְחָה אֲנָשִׁים
 לְפָנֵינוּ, און] דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט "שבועה" שלא יראוה.
 דעם פסוק [ואולם חי אני] אַם יֵרָאוּ אֶת הָאָרֶץ (דלהלן יד, כג), זאָגט ער שוין דעמאָלט
 [טרם שהלכו המרגלים].
 זעט אויס דאָס איז שוין 'פריער' געוועזן דעמאָלטס [הגזירה שישארו במדבר], ווייל
 זיי האָבן געזאָגט [נְשַׁלְחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ] יַחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ.

² ברש"י ריש פרשת: שלח לך. לדעתך. אני איני מצוה לך, אם תרצה שלח. לפי שבאו ישראל ואמרו (דברים א, כב) נְשַׁלְחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ, כמה שנאמר (שם) ותקרבון אלי כלכם וגו', ומשה נמלך בשכינה, [הקב"ה], אני אמרתי להם שהיא טובה, שנאמר (שמות ג, יז) אֶעֱלֶה אֲתֶכֶם מִמִּצְרַיִם וגו' [אַרְצָךְ זֶכֶת חֶלֶב ודבש], חייהם שאני נותן להם מקום לטעות בדברי המרגלים למען לא יירשוקה.

³ בתנחומא (שלה, ה): רבי יהושע אומר, משל למלך שזימן לבנו אשה וכו', אמר לו הבן אלך ואראה אותה, שלא היה מאמין באביו. מיד הוקשה הדבר והרע לאביו, אמר אביו מה אעשה וכו', אמר ליה ראה אותה ותדע שלא כזבתי לך, ובשביל שלא האָמַנְתָּ בי קונם שאין אתה רואה אותה בביתך, אלא לבנך אני נותנה. כך הקב"ה אמר לישראל טובה הארץ, ולא האמינו אלא אמרו נְשַׁלְחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ, אמר הקב"ה אם מעכב אני עליהם הם אומרים לא טובה הארץ ולכן לא הראה אותה לנו, אלא יראו אותה, ובשבועה שאין אחד מהם נכנס לתוכה, אלא לבניהם, שנאמר (יד, כג) אַם יֵרָאוּ אֶת הָאָרֶץ, ואומר (דברים א, לט) וַתִּפְּסֶם וגו' הָמָּה יָבֹאוּ.

מא

וצ"ב דאס כן כבר נגזרה הגזירה, ומה צורך היה עוד בשילוח המרגלים.
ומה היה אם המרגלים לא היו מקלקלים, במה היה נתלה הגזירה או

יט) [ואם כן] לכאורה איז דאך דאס שוין געווען אַ פֿסֶק פֿון פריערער, זיי האָבן שוין געברויכט בלייבן אין די מדבר, ווייל זיי האָבן אין זיך [געהאַט] דער חסרון אמונה, ווייל זיי האָבן געזוכט מרגלים. שטייט דאך אַרויס בפירוש. [ואם כן קשה דשוב מה צורך היה בכל אותה השליחות, הלא גם בלא דברי המרגלים כבר נשבע הקב"ה שלא יכנסו לארץ. (דברי יואל)].

נו [און] וואָס העט גיווען געווען ווען זיי קומען [צוריק] מיט אַ גוטע מיינונג, און אידן זאָגן נישט [שלא לעלות, און] זיי ווילן יאָ גיין.

מ'האָט דאך שוין [אַפּגעפֿסֶק'עט], דאָס איז דאך שוין געוועזן אַן אַפּגעמאַכטע זאָך [שכבר נגזר בשבועה שדור המדבר אינם נכנסין לארץ, ואם כן] וואָס איז דאָ געשען [ששלחו עוד המרגלים לַרְגֵל את הארץ, בזמן שכבר נגזר שלא יבואו שמה, ומה תועלת היה בשילוח זה]. (ישוב קושיא טז, ראה באות רע)

מב

קושיא כ - מתוך הדרוש

למה נעשה נסים להצלת המרגלים מיד הכנענים

כ) [עוד יש להבין, דמאחר שהמרגלים הלכו בכוונה רעה כדי להוציא דבה על הארץ והם גרמו כל אותה הצרה להכלל ישראל, אם כן מדוע עשה ה' ככה להציל אותם בדרך נס מיד הכנענים וילידי הענק (וכדלעיל אות ל), וכמו שכתב האור החיים הקדוש שהיה בזה "נס עצום" (כמובא להלן באות מה), והלא כללא אית לן דקודשא בריך הוא לא עביד ניסא למגנא, וכי לאיזה תועלת נעשה להם הנס הגדול הזה. ומה גם שהם לא האריכו ימים אחרי כן, אלא מיד אחרי שחזרו למשה ואהרן והוציאו דבת הארץ רעה, מתו במגיפה לפני ה' כמבואר בכתוב (יד, לו), ונמצא שחיו רק עוד קצת זמן עד שיכלו להוציא דבה ולהניא את לב העם, ואם כן היה טוב יותר אילו היו מומתים ביד הכנענים בארץ ישראל ואז היתה נמנעת כל הצרה הזאת והיו מתים זכאים, ולמה נעשו נסים אלו להצלתם].

(הקושיא בדברי רבינו באות רז, וישוב הקושיא באות קיב-קיד, ואות רסט)

מג

[וראוי לבאר כל הענין] מ'זאָל אַביסל פאַרשטיין, אַביסל מְקַרֵב זיין אַל הַשֶּׁכֶל דאָס גאַנצע ענין [של כל אלו הקושיות ודיוקים בענין המרגלים].

[והגם] אַלעס איז 'ענינים נשגבים', און דער אמת איז מ'קאָן נישט פאַרשטיין גרונטליך, נאָר אַביסל [לקרב אל השכל, על דרך] אין מקרא יוצא מידי פשוטו.

מד

קצת התחלה לביאור ענין המרגלים

וועל מיר צוקומען צום ענין.

זעט מען ס'איז אַ נצחיות, אין די תורה הקדושה איז מרומז אַלעס, עד סוף כל הדורות, [ובפסוקים אלו מענין כניסה לארץ ישראל מרומזים] דאָס אַלעס וואָס ס'גייט פאַריבער [אויף] אידן אין ענין פון נְתִינַת הָאָרֶץ.

מה

"נס עצום" נעשה להמרגלים שחזרו בשלום

דער אמת, דעס וואָס די מרגלים זענען צוריק געקומען לעבעדיג, דאָס איז געווען אַ נס. ס'שטייט דאָך אזוי, פלוצים איז געוואָרן אַסאָך קוברי מתים (וכדלעיל אות ל). און דער אור החיים הקדוש זאָגט אויף אַ פלאַץ, זייער אַרויסקומען פון דאָרטן איז געווען אַ "נס עצום", - טאַקע דאָ אין די וואָכעדיגע סדרה^{טו}, - ס'איז געווען אַ נס עצום.

די וואָס זענען דאָרטן געווען, די בני ענק, האָבן אויף זיי געשריגן (כדלעיל אות כג), און מ'האָט זיי נאָך אָנגעזאָגט זיי זאָלן נישט קומען כנגבים [אלא ילכו בגלוי] (כדלעיל שם). [נאָר] ס'איז געווען אַ נס עצום, ס'איז געווען אַ נס.

מו

[חקרמה לישוב קושיא יד]

ואלו הנסים שנעשו להמרגלים, גרמה הטעות בלב בני ישראל להאמין
לדבריהם, בסוברם כי אלמלא לא היו צודקים לא היה נעשה להם נסים

צום סוף, קען זיין, דעס "נס" האָט זיי גאָר פאַרפירט [לחשוב שיש ממש בדברי המרגלים].

עס פאַרפירט [לנטות אחרי רשעים, כשרואין או סוברין שנעשה להם נס].

קאָן זיין דעס וואָס זיי [אידן] האָבן געגלייבט די מרגלים, [איז] ווייל זיי האָבן דאָך געזען אַז ס'איז געשען מיט זיי "נסים", [ולכן חשבו] איז מסתמא זאָגן זיי דאָך אמת, [כי הלא] אַז נישט, [שהוא] בחנם, [הלא] קודשאַ בריך היא לא עביד ניסא לַמַּגָּא (וזהר מקץ רא:).

מז

וכמו שרואין בעוה"ר בהיום שאפילו רק מן "דמיון" שסוברים שהיו נסים,
כבר מתפתן אחרי הרשעים, וכ"ש בימי המרגלים שבאמת נעשו להם נסים להצלתם

אזוי ווי מ'זאָגט היינט בעוונותינו הרבים. [שנמשכין אחרי הרשעים יען שמטעין לומר כאילו נעשה להם נסים].

כאָטש ס'איז לינגט, היינט איז 'נישט' [נסים].

[אַבער] דעמאָלטס איז יאָ געווען נסים.

^{טו} באור החיים הקדוש (יד, לו): וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר שָׁלַח מֹשֶׁה לַחְזֹר אֶת הָאָרֶץ וַיָּשְׁבוּ וַיְלִינוּ עָלָיו אֵת כָּל הָעֵדָה הַלּוֹצִיא דָּבָה עַל הָאָרֶץ, וַיִּמְתּוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצֵא דָבָה הָאָרֶץ רָעָה בַּמִּגְפָּה לִפְנֵי ה' וְגו'. כל הכתוב מיותר, שכבר השמיענו כי משה שלח האנשים וגו' וכל מה שאמר הכתוב. ואולי כי לצד שרצה לומר הכתוב המשפט שנעשה בהם תיכף ומיד, ויאמר האומר והלא מדת ארך אפים ישנה גם לרשעים, ולמה לא האריך ה' אפו קצת לאלו, לזה סידר הפלגת חטאם שמנעו אריכות אפים.

דע כי לצד חמשה דברים יחרה אף ה' ויתנקם מהרה: א', האדם גדול וחשוב כי ימרוד בקונו וכו'. ב', אדם שחברתו נאה וחסודה וכו'. ג', כשיהיה לאדם הרגש גדול להעירו לבל יחטא וכו', ולא יחוש להערה. ד', אם חטא והחטיא את הרבים. ה', אם יהיה חטא גדול ורחוק מטבע הרגיל וכו'.

והודיע הכתוב כאן טעם שלא האריך ה' אפו להם, שבהם נתקבצו חמשה דברים המפליגים מדת ארך אפים. והתחיל לומר כנגד הא' וְהָאֲנָשִׁים וכו', לשון חשיבות וכו'. וכנגד 'חברת' מְשִׁלָּחם, אמר אֲשֶׁר שָׁלַח אותם מֹשֶׁה וכו'. וכנגד ג' אמר וַיָּשְׁבוּ, פירוש שנעשה להם נס עצום 'ששבו', ולא נאבדו בהליכתם, צא ולמד מאומרו ד"ל (תנא דבי אליהו פרק כט) מהעובר עליהם מהענקים ולא נגעה בהם יד אדם, וזה היה מספיק להעירם לבל עשות רָשָׁע, ויכירו כי גדול אלקינו אשר הראם נפלאותיו. וכנגד ד' אמר וַיְלִינוּ עָלָיו אֵת כָּל הָעֵדָה, פירוש חטאו הם והחטיאו הרבים. וכנגד ה' אמר להוציא דָּבָה עַל הָאָרֶץ, מי זה אמר ותהי שיאמר על הארץ כלילת יופי כי רעה היא, אין לך רשע רחוק מעשות כזה וכו'.

לשון שלח תשכ"ז - חלק א **קדשו** יא

היינט, מ'זאָגט היינט אפילו ס'איז נישט, זאָגט מען אויכעט, און מ'איז מסמא עינים [שוין דערמיט. וכל שכן בימי המרגלים, שבאמת נעשו להם נסים, יכולין להבין איך שזה גרם סמיות עינים, ונתפתו בני ישראל אחריהם].

קיא

[על כל פנים] דער בורא כל עולמים האָט געטוהן אַ נס דאָ מיט די מרגלים, אַז זיי זענען אַרויס געקומען לעבעדיג. (וכדלעיל אות ל ואות מה).

קיב

ישוב קושיא ב (אופן א)

הנס להצלחם היה בכדי להציל את יהושע וכלב

[והטעם למה באמת עשה להם נסים], קאָן זיין [שהיה זה] אין זכות ווייל יהושע וכלב איז געווען 'אינדערמיט' [בתוכם].

קיג

התחלה לישוב קושיא ב (אופן ב)

הנס להצלחם הוא עבור שהיה תועלת גדול בשילוח המרגלים אף שנגרם ע"ז מה שנגרם (כדיבואר עוד להלן)

אָדער [ווייל] ס'איז געווען אויף אַ תכלית, אויף אַ צוועק, ווי איך וועל שוין שפעטער זאָגן [באות רנה-רסט], (כ'וועל שפעטער) מסביר זיין אפשר. (סיום ישוב קושיא ב באופן ב, להלן באות רסט)

קיד

[המשך הקדמה לישוב קושיא יד]

ובאמת היה להם לתת שבח והודאה להשי"ת על הצלתם, אבל הם עשו ההיפך, שעי"ז מצאו מקום איך להטעות את ישראל, באומרים "ארץ אוכלת יושביה היא"

האָבן זיי [המרגלים] געטראַפן אַ מקום מיט דעם 'צו פאַרנאָרן די וועלט', [באומרים שנעשו להם נסים להצלחם, שעי"ז נתפתו בני ישראל אחריהם לחושב כאילו הצדק אתם]. (וכדלעיל אות מ).

פאַרקערט [ממה שהיו צריכים לעשות, לתת שבח והודאה להשי"ת על הצלתם, הלכו ופיתו את ישראל עי"ז].

[כי חשבו בני ישראל] אַז מ'האָט זיי געוויזן מופתים, [ממילא] ברויך מען זיי צו גלייבן.

[אויף] **פונקט דעם היפוך** [האָבן זיי עס] **אויסגענוצט**, [להוציא דבה רעה, במקום שהיה להם להודות לה' על הצלתם], (וכמבואר במדרש המובא לעיל אות ל, ד"ה זאָגט).

(ראה עוד להלן אות רכח, בישוב קושיא יד)

קטו

היוצא מזה לענינינו

צריכים לשבח להשי"ת, שהציל את ישראל, אף שהרשעים הביאו אלו הצרות

[וכן הוא לענינינו, הנה] **דער בורא כל עולמים איז אַ רחום וחנון, אידן האָבן געטון תפילות, זיי האָבן מתפלל געווען**, [והשי"ת שמע לקול צעקתם והציל את שארית ישראל], **טראָצדעם וואָס די צרה איז אַזוי גרויס, וואָס זיי [הציונים] האָבן געברענגט די אַלע צרות** [וצריכין להודות לה' על זה בינו לבין קונו, והאיך אפשר להפוך הקערה על פיה וליתן כבוד ושבח לאלה הרשעים הצוררים האכזרים שהציתו את כל האש].

ק"ז

דאָ אָט, מ'דאַרף צו געבן שבח פאַר'ן באַשעפער, טראָצדעם וואָס אַזעלעכע רשעים האָבן אָנגעברענגט די צרות.

קכד

והשבח והודאה להש"ת הוא ע"י קיום רצון הבורא ב"ה ולברוח מן אלו הרשעים האפיקורסים, ולא ח"ו לעשות ההיפוך להעשות ע"י מחרף ומגדרף, בנתינת חזוק ושבח להמנינים והאפיקורסים

און וואָס דאַרף מען געבן שבח והודאה פאַר'ן באַשעפער? דאַרף מען זוכן צו טאָן דעם רצון הבורא ברוך הוא! אָבער נישט צו ווערן אַ מחרף ומגדרף דערנאָך! דאָס איז דער שבח פאַר הקב"ה, וואָס ער האָט רחמנות געהאַט און האָט מציל געווען דאָס ביסל אידן, דאַרף מען אודאי געבן שבח והודאה פאַר'ן באַשעפער, אַז מ'זאל אנטלויפן מ'זאָל נישט האָבן קיין הרהור [להיות כרוך ח"ו] נאָך מינים ואפיקורסים.

רג

ישוב הקושיות בפרשת המרגלים

נחזור לענייננו, לאַמיר צוריק קומען דאָ צו דעם ענין פון די פרשה פון די מרגלים.

איך וועל שוין זאָגן בקיצור, קמא קמא דמטיט^{טז}, וואָס מ'קאָן עפעס פאַרענטפערן [לקרב הענין אל השכל (כדלעיל אות מג)].

רד

באמת כבר היה נגזר הגזירה שישארו במדבר, משעה שאמרו נשלחה אנשים לפנינו

דאָ איז אַזוי:

דער בורא כל עולמים [כבר גזר הגזירה], ווייל זיי האָבן געזאָגט נשלחה [אנשים לפנינו] איז שוין נישט געווען אַזוי בשלימות די אמונה, איז שוין געווען אַ קטרוג, איז שוין געווען [נגזר] די גזירה - אַזוי שטייט דאָך אַרויס אין מדרש (תנחומא, כדובא לעיל אות מ-מא) - אַז זיי טאָרן נישט קומען קיין ארץ ישראל. פאַרפאַלן, דאָס איז בחנם [שוין געווען, מה שהלכו המרגלים].

דער בורא כל עולמים האָט [שוין] געזאָגט "חיייהם שאני נותן להם מקום לטעות בדברי המרגלים למען לא יירשוהו".

רה

[קושיא יח]

להבין הלשון "חיייהם" שאני נותן להם מקום לטעות

[ולכאורה קשה על לשון זה], וואָס עפעס "חיייהם", [דאס הוא לשון שבועה, הרי בכל מקום] אַז דער בורא כל עולמים [רוצה לישבע], ווען מ'שווערט [נשבע כביכול בחיי עצמו], אַזויווי

^{טז} פירוש: ראשון ראשון שייגע לדינו, אביא לפניכם. והכוונה שיאמר תירוצי הקושיות כפי הסדר שיעלה בידו ראשון ראשון, כדי שלא להאריך יותר. והוא מליצה מלשון הגמרא בבא מציעא (דף פו:), דקמא קמא דמטיא [פירש"י ראשון 'שמגיע' לאכול, שנגמר בישולן] אייתי לקמייהו. ומיירי לענין אברהם אבינו שהביא כל מאכל לפני המלאכים מיד כשנגמר, ולא המתין עד שישגמור להכין כל המאכלים כאחד.

"כמבואר בדברי רש"י ריש פרשתן, והובא לעיל בהערה יג.

ס'שטייט ח'י אָנ'י נָאָם ה', שטייט ווייטער [בפרשתן] (יד, כה). נישט [בלשון] "חיייהם" [של ישראל].

אז דער בורא כל עולמים שווערט אין יענעמס חיות, דאָס געפינט מען נישט עפעס אַזאַ מאָדע [=אופן]. ואם כן צריך להבין הכוונה] וואָס איז דער "חיייהם".

רו

נאָר דער פשט איז אַזוי [שאינו בלשון שבועה, אלא הכוונה באופן אחר כמו שיתבאר על פי הקדמות להלן].

רי

[קושיא ב]

למה עשה ה' נסים שינצלו המרגלים, הלא בלאו הכי מתו תיכף כשחזרו, ואם כן מוטב היה שימותו עוד בארץ ישראל, ולא יזכרו להוציא דבה על הארץ ולהניא את לב העם

[דהנה] לעולם איז אַזוי, [דהנה לכאורה קשה] פאַרוואָס האָט מען [זיי] גאָר געדאַרפט לעולם ווייזן נסים, לכאורה קודשא בריך הוא לא עביד ניסא למגנא. [ומה גם כן] ווילאַנג האָבן זיי [דען נאָך] געלעבט די מרגלים, זיי זענען אַרויסגעקומען [מארץ ישראל להמדר] און זיי האָבן מוציא דבה געווען, און תיכף דערנאָך וַיָּמְתוּ בַּמִּגְדָּה לִפְנֵי ה' (יד, לו), [ונמצא] האָבן זיי געלעבט [דערווייל] אינגאַנצן אויף דעם צוועק [לְהַנִּיא לֵב הָעָם], די צייט וואָס זיי האָבן מוציא דבה געווען, און אָנגעאַרבעט דער חורבן.

העט דאָך געווען פאַר זיי בעסער אַסאָך, ווען זיי בלייבן דאָרט [בארץ ישראל מתים תחת יד הכנענים ובני ענק] און זיי קומען נישט אַרויס, און זיי זענען נישט קיין 'מרגלים'. איבער 'דעם' האָט מען געדאַרפט טאָן "נסים" זיי זאָלן אַרויסקומען לעבעדיג? [ווי] דער אור החיים הקדוש זאָגט ס'איז אַ "נס עצום" (וכדלעיל אות מה).

(ישוב קושיא זו, להלן באות רסט)

רח

נאָר, [הגם] מ'קאָן נישט אַריינקלערן אינעם אייבירשטענ'ס דרכים, נאָר וואָס דען [לקרב הענין אל השכל] קען זיין.

רט

[חזרה על קושיא טו]

[דהנה] די קשיא איז דאָך גרויס, - דאָס האָב איך שוין געשמועסט פריער (בקושיא טו), - פאַרוואָס האָט דער בורא כל עולמים געשיקט. זאָגט ער [באור החיים הק' לתרך, כי בלא זה] האָט מען מורא געהאַט פאַר אַרגער [כדלעיל אות לה].

רי

ישוב קושיא טו

וביאור דברי האוה"ח הק' דבלא שילוח המרגלים היה גרוע יותר

ממילא זאָג איך אַזוי [בביאור דברי האור החיים הק', למה בלא שילוח המרגלים היה גרוע יותר].

ווען דער בורא כל עולמים האָט שוין געזען, באמת האָט ער שוין געזען [תיכף כשבקשו ישראל לשלוח מרגלים] אַז זיי קענען נישט גיין קיין ארץ ישראל, דאָס קען שוין נישט זיין.

ממילא ווען מ'שיקט נישט קיין מרגלים, און מ'גיט אַרויס אַ גזירה [אז] מ'וועט מוזן בלייבן דאָ פּערציג יאָר, - די גזירה האָט שוין געברויכט צו זיין, אַזוי ווי מ'זעט דאָ אין מדרש, - מ'וועט מוזן דאָרט בלייבן [במדבר כל אותו הדור] און מ'קען נישט גיין [לארץ ישראל], העט דאָך געווען אַ געוואָלטִיגע מהומה [בקרב ישראל לעלות כדרך המעפילים, שהרי] זיי זענען [דאָך] געווען דבוק [אין] דעם השתוקקות צו גיין קיין ארץ ישראל.

אַזוי ווי ס'איז געווען די מעפילים [שהוכו והוכתו עד החרמה], קאָן זיין, מי יודע, [אויב] דער גאַנצער כלל ישראל העט נישט געווען פון די מעפילים, [וממילא] העט נישט געווען חלילה געבליבן קיין שריד ופליט.

[אַבער] 'אַזוי' [עתה ששלחו המרגלים], די מרגלים האָבן זיי אַרױפגעוואָרפן [אַ פחד מלעלות לארץ, ולכן רק מועטים היו מן המעפילים אשר הוכו עד חרמה, וכדיבואר עוד הענין להלן].

(המשך ישוב קושיא טו וביאור דברי האוה"ח הק', באות רנה)

ריא

ישוב קושיא טז

[ולפי האמור שכבר היתה שבועה וגזירה שלא יכנסו לארץ, עוד מתחלת הפרשה, אתי שפיר מה שאמרו יהושע וכלב בלשון ספק "אם" חָפֵץ בָּנוּ ה' וְהִבִּיא אִתָּנוּ אֶל הָאָרֶץ. כי לא יכלו לענות בלשון ודאי שחפץ בנו ה' והביא אותנו אל הארץ, שהרי באמת כבר נגזר אז שלא יביא הקב"ה אותו הדור אל הארץ].

ריב

ביאור סברת המרגלים - ובמה נתלה טעותם

(עד אחר אות רלג)

הקדמה לישוב קושיא ג

קאָן זיין אַזוי, איך וועל צוקומען צו דעם, [לבאר] וואָס איז געוועזן [סברת המרגלים], כ'וועל קודם זאָגן וואָס איז דער טעם פון די מרגלים [ובמה נתלה טעותם] (קושיא ג).

קאָן מען זאָגן [כדלהלן אות ריח].

ריג

ישוב השל"ה על קושיא ג

בשל"ה הקדוש מפרש כי הם סברו שבני ישראל עדיין לא היו חוקים בהקדושה כ"כ עד שיספיק לכבוש הארץ בדרך נס דער של"ה הקדוש^י זאָגט 'עפעס' [קצת הסבר, אז] זיי האָבן געזאָגט אַז אידן זענען נישט ראוי, זיי האָבן נישט גענוג כח הקדושה [לכבוש הארץ בדרך נס].

ריד

ביאור הפסוק ב' חֶזֶק הוּא מִמֶּנּוּ

ובזה יש לפרש מה שאמרו ב' חֶזֶק הוּא מִמֶּנּוּ, דדיינו שכח הטומאה של הכנענים חזק יותר מכח הקדושה של ישראל קאָן זיין [לפי דבריו, דזהו ביאור מה שאמרו לא נוכל לַעֲלוֹת אֶל הָעָם] ב' חֶזֶק הוּא מִמֶּנּוּ (יג, לא), [ופירוש^י כביכול כלפי מעלה אמרו. וקשה וכי טפשים היו שאמרו כך. אבל לפי האמור י"ל דהכוונה שאמרו כי כח הטומאה של הכנענים חזק יותר] פונעם כח הקדושה [של ישראל]^ט. נאָר קען זיין [עוד לדרכינו בביאור סברת המרגלים] (כדלהלן אות ריח).

^י בשל"ה הקדוש לא מצאנו כעת לפום ריהטא.

^ט עיין בדברי יואל (עמוד שסא-שסב) ביאור ענין זה באורך, והוא מדברי רבינו בליל ש"ק שלח תש"כ. ועיין בחינה זו גם בספר מעגלי צדק (פ' עקב, ולסוכות ד"ה ענין הקפות).

רטו

ישוב חייטב לב על קושיא ג

בשם מכתב הרה"ק רבי ר' מענדל מוויטעפסק זי"ע

כשבאים לארץ ישראל, בתחילה נופלים מן המדרגות, ולוקח הרבה זמן וכמה נסיונות עד שמוגשים נועם קדושת הארץ דער זיידע זכרוננו לברכה אין ייטב לב זאָגט טאַקע אין די וואָכעדיגע סדרה, ברענגט ער די מעשה, ס'האָט געשריבן איינער - ער ברענגט אַז אַחד פון די צדיקים האָט אַרויס געשריבן [מארץ ישראל לחוץ לארץ], פון די פריעריגע [דורות]², ער ברענגט נישט ווער. אַ חידוש.

[אָבער] דעם 'בריוו' איז דאָך שוין 'געדרוקט'^{2א} אין ליקוטי אמרים^{2ב} פון רבי מענדעל'ע וויטעפסק'ער [זלה"ה]. אשר כידוע עלה לארץ ישראל עם חבורת תלמידים הקדושים].

ער האָט אַרויס געשריבן: אַז מ'קומט קיין "ארץ ישראל" - זאָגט ער - פאַלט מען פון די מדרגות, מאי דהוה לא הוה, [אפילו] וואָס מ'איז געווען פריער, פאַרלירט מען אויך. ס'דויערט לאַנג, [עס כמה] נסיונות, לאַנגע צייטן, ביז האָרץ מראָה לו פנים^{2ב}, ביז מ'הייבט אָן צו "דערשפירן קדושת האָרץ". אַזוי זאָגט ער.

- זעט מען היינט בעווננו הרבים, היינט, יעדער שייגעץ דערציילט אַ מעשה, "ארץ ישראל", "קדושת הארץ". [נאבל האמת אינו כן, כי להגיע לנועם קדושת הארץ אינו עולה בניקל]^{2ב}.

זאָגט ער [בליקוטי אמרים], ס'דויערט לאַנג, מ'ווערט נתהפך קודם [לירד ממדרגתו]. נישט אַזוי גרינג [איז] האָרץ מראָה לו פנים, [רק תחילה] מ'פאַרלירט זיך.

² ובלשון הייט"ל: העתק מכתב מאיש צדיק תמים מארץ ישראל אשר היה בדורות הקודמים.

^{2א} וז"ל רבינו בס"ג ויחי תש"כ (לשון קדשו אות צא): דער זיידע זכרוננו לברכה אין ייטב לב פרשת שלח זאָגט ער וכו', ברענגט ער, ס'איז דאָ אַ 'בריוו' מחסיד אחד [מארץ ישראל]. ער ברענגט נישט פון וועם איז דער בריוו, זעט אויס ס'איז נישט געווען געדרוקט דעמאלטס [בספר, רק היה העתק מכתב], היינט איז דאָך שוין געדרוקט דער בריוו, ס'איז רבי מענדל'ע וויטעפסק'ער, זעט מען [אז] דאָס לשון וואָס ער ברענגט ער איז מעתיק [אין ייטב לב], דאָס איז דעם לשון וואָס שטייט אין דעם בריוו פון רבי מענדל'ע וויטעפסק'ער.

^{2ב} ונדפס בספרו פרי הארץ (חלק המכתבים, מכתב לו, משנת תקנ"ו). וז"ל באמצע המכתב: זאת אשיב אל לבי, להשיב מפני הכבוד לכל שואל ומבקש לשכון בכור בארץ הקדושה, מודעה רבה לידע ולהודיע את הארץ מה היא. - אמרו וז"ל במדרש שוחר טוב (תהלים פה, ב). רציית ה' ארץך כר', הקב"ה הופך ומהפך ומסתכל ונותן ענינו בה עד שתצצה את מעשיה. - הנה כמה היפוכים וגלגולים ומאורעות עידן ועידנין, יחלפו על כל אחד מבאי הארץ, עד כי מתדיר ליה בה ורצה את אבניה ואת עפרה יחונן, ואוהב חרבות שבארץ ישראל מפלטין שבחון לארץ ופת חריבה וכו' וכיוצא בהם. - וְלֹא לְקַלִּים הַמְרוֹץ (קהלת ט, יא), לֹא יוֹם וּלֹא יוֹמִים, לֹא חוֹדֶשׁ וּלֹא שָׁנָה, כִּי אִם בְּרִבּוֹת הַשָּׁנִים עַד יַעֲבֹרוּ יְמֵי הַקְּלִיטָה, קוֹלְטוֹתוֹ בְּחִיִּים בְּמַקְלָט, יֵשֵׁב עוֹלָם לִפְנֵי אֱלֹקִים, כַּמַּ"ש (תהלים פו, ה) אִישׁ וְאִישׁ יֵלֵךְ בָּהּ, רָצָה לומר כל הבא אל הקודש צריך מחדש עיבור ויניקה וקטנות [המוחין] וכו', עד פנים בפנים יראה פני הארץ ונפשו קשורה בנפשה. - הנה כי כן מאן דאתי ואייתי תלמודו בידו, במה שהורגל כל אחד ואחד לפי מדותיו, לא מתדיר ליה בתחילה בכאן, ממש דעתו מטורפת עליו, טָרַף וְטָרַף באין פנות אל המנוחה ואל הנחלה, יעלה שמים ירד ההומות כאניה המטורפת בים, ומטירד את אחרים בעניניו ובמעשיו והנהגותיו, הי תורה וחי מצוה, מה דהוה לא הוה. 'עד וְשִׁים תְּהִלָּה בְּאֶרֶץ וְהַשִּׁי"ת מראה לו פנים' [כן נדפס בליקוטי אמרים ופרי הארץ, אבל בייטב לב הביא העתק המכתב כאן בזה הלשון: "עד אשר הארץ" מראה לו פנים], אז ישקוט וינחו לו. - והוא דבר שאין לו קצבה, אורך הזמן, ואיך, וכמה, ומתי, לכל אחד לפי עניניו ולפי מעשיו, ולפי שורש נשמתו. - אשר על כן הבא לגשת אל הקודש פנימה, יזמין עצמו לכל האמור, ויבחין בנפשו אשר לו כח לעמוד בכל אלה, דלא לגזוז אודניה מיניה. וישער בעצמו שעל כל פנים רוב מדותיו מתוקנים והוא ימשול בהם, אז ילך לבטח דרכו בעצת גדולי העצה אשר עממה, והשומע ישכון בטח ושאנן.

^{2ב} וכלשון המכתב על פי נוסח הייטב לב: "עד אשר הארץ" מראה לו פנים. (ועיין ס"ג ויחי תש"כ, לשון קדשו אות צב).

^{2ב} ועיין בגמרא ברכות (ה): תניא רבי שמעון בן יוחאי אומר שלש מתנות טובות נתן הקדוש ברוך הוא לישראל, וכולן לא נתנן אלא על ידי יסורין, אלו הן, תורה, וארץ ישראל, והעולם הבא וכו'.

אָזוי ברענגט ער [בייטב לב]. רבי מענדעל'ע וויטעפסקער האָט אָזוי אַרויסגעשריבן.

[והוא היה מגדולי תלמידי המגיד ממעזריטש, און] ער איז נאָך געווען ביים בעל שם טוב הקדושי^כ. - אָזוי ברענגט ער דאָ אין ייִטב לב דאָ [בפרשתן].

רטז

ובזה ביאר הייטב לב ענין המרגלים, דיען שראו שנפלו ממדרגתם כבואם לארץ ישראל, לכן חששו מליך לשם. אבל יהושע וכלב היו גדולים בקדושה והרגישו תיכף קדושת ארץ ישראל

זאָגט ער^כ [הייטב לב, לבאר בזה ענין המרגלים. כין די מרגלים ווען זיי זענען געקומען קיין ארץ ישראל, האָבן זיי דאָס נישט אויפגעפאַסט אַז דאָס קומט שפעטער [הערשט,

^כ הרה"ק רבי מנחם מענדל בן רבי משה מוויטעפסק נולד בשנת ת"צ, והיה מגדולי תלמידי המגיד ממעזריטש, ועלה לארץ ישראל בשנת תקל"ו. ובימי נעוריו זכה להיות איזה פעמים אצל הבעל שם טוב הקדוש. נפטר ר"ח אייר תקמ"ח.

^כ בייטב לב (שלח, ד"ה עור יתבאר): עוד יתבאר ויאמר אליהם עלו זה בנגב וגו' (יג, יז-לג). יש להבין מה שאמר "עלו", ולא אמר "לכו". ב', וראיתם את הארץ מה "הוא", קרינן ביו"ד וכתוב בוא"ו. ג', והתחזקתם ולקחתם, מה זה צריך חיזוק. ד', וילכו ויבאו וגו' וישיבו אותם דבר, "אותם" למה לי. וגם כל הפסוק "וישיבו" לכאורה שפת יתר וכו'. ה', ויהס כלב וגו' ויאמר עלה נעלה, כפל. ו', ויציאו דבת הארץ וגו' ארץ אוכלת יושביה היא, מה ראו לומר ככה וכו'. ז', להבין אומרים ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם. ח', על הכל קשיא טובא, הלא היו כולם אנשים צדיקים ראשי בני ישראל, ואיך נהפכו מהקצה אל הקצה להוציא דבה. גם על כל העדה יקשה, הלא עיניהם רואות את מעשה ה', ומדוע נזרו אַחֲרֵי מַכַּח דבתם.

והנראה לי בזה, על פי הכלל המקובל בדינו מאת באי הארץ, כי בראשית בואם, האדם נופל ויורד ממדרגתו, וברבות הימים ישוב למקומו ויעלה למעלה ביתר שאת. ויש על זה שני טעמים לענ"ד, א' על דרך שאמרו (סוכה נב.) כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו, כמו כן לפי ערך קדושת ארץ ישראל, זה לעומת זה עשה אלקים וכו'. ב', על דרך סמי רפואות ומי מרחצאות, תחלה יוצאו החולות והזוהמא שבפנים לחוץ, ובמשך הזמן יתרפא לגמרי, ואם בתוך הזמן יעמוד ולא יגמור הענין, ישר קָרַח מכאן ומכאן. וכמו כן בענין חולי הנפש, בבא אל ארץ ישראל דכתיב (ישעי' לג, כד) הָעַם הַיֵּשֶׁב בָּהּ נִשָּׂא עוֹן, על כן תחלה תוציא זוהמת האדם הפנימי לחוץ, על ידי זה נופל ממדרגתו והוא שפל ונבזה בעיניו, עד אשר יאריך ימים שם למצוא תרופה. ואם בזמן קצר יצאו יצא, ישר קָרַח מכאן ומכאן. - ובענין תראה העתק מכתב מאיש צדיק תמים מארץ ישראל אשר היה בדורות הקדומים, וזה לשונו, מודעה רבא לאורייתא ... מה דהוי לא הוי, עד אשר הארץ מראה לו פנים אז ישקט וינוח לו, ע"כ דבריו. והוא בדוק ומנוסה. וכו'.

וזה היה ענין המרגלים, אם שהיו צדיקים, כבואם שם ירדו ממעלתם, ודעתן היתה מטורפת עליהם, עד אשר אמרו מה שאמרו. מלבד יהושע וכלב, אשר בלא איחור מיד עלו ונתעלו למעלה. ומשה רבינו ראה וידע את כל זה, ולזה הזהיר אותם ויאמר אליהם "עלו" וגו' "ועליהם", באופן שלא ירדו ממדרגתם כי אם יעלו. וזה שרמזו רש"י שכן דרך התגרים מראים את הפסולת תחלה, היינו שמוציא הזוהמא לחוץ, אחר כך מראים את השבח, והנה שאמר, כי וראיתם את הארץ מה היא, ביו"ד כמשמעו, ונכתב הוא בוא"ו, ירמוו שיראו את עם הארץ מה הוא האיש הבא לשם, כדרך סמים המוציא את החולות, וניכר ביותר. ועל כן והתחזקתם (צריך חיזוק) ולקחתם מפרי (קדושת) הארץ.

והנה, המרגלים הבינו בעצמם ממה שעלה בלבם להוציא דבה, מזה שפטו בעצמם כי אינם במעמד ומצבם הראשון. וזה עצמו הודיעו לישראל, כי הבא לשם נופל ממדרגתו, והם לא ידעו כי זו צורך עליה ברבות הימים. והנה שנאמר וילכו ויבאו וגו' וישיבו אותם (את עצמם) דבר וגו' (כפירוש רש"י על יביא אותו) (נשא ו, יג), וַיָּרְאוּם (קאי על אותם) אֶת פְּרִי הָאָרֶץ, לומר שמה שהם אינם במעמד, זה פרי הארץ, ששם ירדו ונפלו. ויספרו לו ויאמרו וגו' וזה פריה, היינו מה שאנו אומרים אפס כי עז העם וגו', כי זה לעומת זה עָשָׂה אֱלֹקִים, וגודל התגברות הסטרא אחרא שם, והנה עיניכם רואות גודל הנפילה במקום ההוא מאיגרא רמא לבירא עמיקתא, ומי זה אשר יערב לבו לבא לשם, וזה היה דבתם. ויהס כלב וגו' ויאמר עלה נעלה, עלה לשעבר, נעלה לעתיד, ולא נפול ממעמדנו, וירשנו וגו'. והאנשים וגו' אמרו לא נוכל לעלות אל העם, לעלות דייקא, כי אם לירד, כי חזק הוא ממנו (כי סברו ירידה זו היתה מכח חזקת טומאת היושבים). וַיָּצִיאוּ דַּבַּת הָאָרֶץ וגו' לאמר וגו', אָרֶץ אֲכָלָת (מקלקלת) יוֹשְׁבֶיהָ הִוא, להורידם ממדרגתם. וְהָיָה בְּעֵינֵינוּ כְּחַגְבִּים. ושמה תאמר אדרבה כי זה מכח מדת ענוה היינו נבזים בעינינו וזולתנו. וְעַל זֶה אָמַר לֹא כֵן, כי אם וכן היינו בעיניהם,

הרגשת נועם קדושת הארץ], האָבן זיי זיך פאַרלאָרן [מכובד הנסיונות דשם, כי לא ידעו מסוד זה של סדר ביאת הארץ, ועל ידי זה נתהפכו כ"כ], האָבן זיי געזען [אַז] ווען מ'קומט אַהין [אַז] מ'פאַרלירט אינגאַנצן די קדושה.

אַזוי האָבן זיי געוויזן [לכני ישראל] "קוקט אָן וויאַזוי מ'זעה מיר אויס", איבערדעם האָבן זיי געהאַט אַ שיטה אַז מ'דאַרף נישט גיין.

און יהושע וכלב זענען געווען אַזוי גרויס, אַז זיי האָבן 'באַלד' דערשפירט די קדושה. זיי זענען געווען [אַן] אויסנאַם.

אַזוי שטייט אין ייטב לב.

ער טייטשט מיט דעם די פסוקים, די גאַנצע פרשה. [ומבאר כי] דאָס איז געווען דעמאָלטס דער 'טעות' [המרגלים].

ריז

[נאָר] על כל פנים ברויך מען דאָך פאַרשטיין [סברת המרגלים וטעותם].

ריח

הקדמה לשוב קושיא ג - לדרכינו

תועלת בנין בית ראשון ושני, אף שסבלו אחר כך חורבן וגלות

(ער אות רכו)

[ונראה לדרכינו] קען זיין, ס'איז אַ שיטה [שיש בו סברא נכונה], זיי האָבן אויך געהאַט אַ שיטה.

קושיית היפה תואר על הבית שני

מה תועלת היה בבנין הבית שני, שהוצרכו אח"כ לסבול צער החורבן וההריגות שבתחלת הגלות

[ויבואר על פי וואָס] איך האָב שוין דאָס נאָכגעזאָגט כמה פעמים¹², דער יפה תואר אין פרשת מקץ (בראשית רבה צב, ג) שטעלט אַראָפּ אַ קשיא, פאַרוואָס האָט מען געדאַרפט [צוריק] קומען אין בית שני, מ'זאָל סובל זיין נאָכאַמאָל אַ "גלות" [וחורבן]. ס'איז [דאָך] נישט געווען דאָס רעכטע בית המקדש, ס'איז נישט געווען די רעכטע גאולה, מ'האָט אַזויפיל געליטן [אחר כך] ביים "חורבן", און "גלות" [לילך בגולה עוד הפעם, ולכאורה] וואָס האָט מען געברויכט האָבן נאָכאַמאָל אַ "חורבן", ס'העט בעסער געווען מ'זאָל בלייבן [בגלות הראשון] ביז ס'וועט קאָנען זיין די רעכטע גאולה, די רעכטע ישועה.

תירוץ היפה תואר

ורוצה לחדש שטעם בנין הבית שני היה עבור צורך ההתגלות האור של נס חנוכה

ער פלאָגט זיך צו פאַרענטפערן. ער וויל אויפטון [לחדש, דהסיבה היה] טאַקע וועגן "נס חנוכה", ס'האָט אויסגעפעלט דאָס נס חנוכה.

כי באמת ירדנו ממדרגתנו להיות נחשב כחגבים. וכשמוע כל העדה זאת, אז ותשא כל העדה וגו', כי רצו לעלות לארץ ישראל על מנת שתהא עליה, ולא שתהא ירידה ח"ו. והיינו דכתיב וישכמו בבקר וייעלו וגו' לאמר הננו וייעלו (דייקא) אַל המקום אשר אָמר ה', פי חטאנו במה שחשבנו אותו לירידה. ואז אמר משה אל "תעלו", כעת אין זה עליה, כי וגו', עד אשר יעלה עלינו רוח ממרום וכו'.

¹² עיין באורך בס"ג מקץ תשי"ז (ובחידושי תורה תשי"ז עמוד שטז). ועיין בדברי יואל מקץ (עמוד שצז), פנחס (עמוד קמא), עקב (תנינא עמוד רכט), תבא (תנינא עמוד שמב), שמחת תורה (אות צה), ולחנוכה (אות מב, אות קכא סוד"ה והטעם, אות קעו ד"ה וע"ד שאמרתיו כבר).

ריט

בקושיית היפה תואר שייך להקשות גם על הבית ראשון

דמוטב היה להמתין על בנין העתיד, ולא יצטרכו לסבול צער החורבן וההליכה בגלות

נאָר דער אמת, דער אמת האָב איך געזאָגט, אַז מ'ווייל פרעגן די קשיא קאָן מען פרעגן אויפן "בית ראשון" אויך די זעלבע, נאָך וואָס האָט דאָס געטויגט, [כיון שאחר כך בא חורבן וגלות. ושם לא שייך תירוץ היפה תואר].

רכ

ישוב קושיית היפה תואר (אף על בית ראשון)

על פי דברי הישמח משה על פי משל, במעם שבנו הב' מקדשות הראשונות, והוא כדי להכין את הארץ שתוכל לסבול קדושת בית עולמים דלעתיד

[נאָר] אין ישמח משה אין פרשת תצוה איז דאָ באריכות^כ, ער גיט צו פאַרשטיין, - [ומפרש בזה את הפסוק] אם ה' לא יבנה בית שְׁוֹא עֲמָלו בּוֹנֵיו בּוֹ (תהלים קכז, א), - ער זאָגט דאָס איז געווען אַן "הקדמה", אַן "הכנה" אויף יענע [על בית המקדש השלישי], די בתי מקדשים [הראשונים].

זאָגט ער אַ משל, אַז ס'דאַרף צו וואַקסן [איזה נטיעה טובה] און די ערד איז נישט מסוגל [דערצו], מוז מען קודם פלאַנצן, כאַטש ס'געלינגט נישט [אַזוי גוט, מוז מען פלאַנצן] עטליכע מאָל, ביז ס'כאַפט [גוט, קליטת הנטיעה בתוך הארץ ההוא].

[והנמשל: כי בכדי] אַז ס'זאָל די קדושת [בית המקדש יהא נטוע בעולם הזה], ס'זאָל דאָ [קענען] סובל זיין אויף 'דעם עולם' אַ "בית המקדש", האָט מען געמוזט האָבן "די ערשטע צוויי" בתי מקדשות, ס'איז אַלץ עפעס געבליבן דערפון [ירושם דקדושה בארץ אף לאחר שנחרבן], דורכדעם וועט עס קאָנען דער "דריטער בית המקדש" האָבן אַ קיום. אַזוי גיט ער צו פאַרשטיין. ער טייטשט מיט דעם פסוקים^{כט}, אם ה' לא יבנה בית שְׁוֹא עֲמָלו בּוֹנֵיו בּוֹ, איך וויל נישט מאריך זיין.

^{כב} בישמח משה (תצוה, ד"ה כחית למאור) בתוך הדברים: נקדים מה דעמדו הקדמונים, הכי השני מקדשים שחרבו הם פועל ריק ח"ו והיו כלא היו, חלילה מלומר כן. אמנם הענין הוא יובל על פי משל לאחד שהביא זרע אילן טוב ממרחק, ונטעו עד שצץ ופרח ועשה פרי, ואחר כך עקרו, והביא זרע אילן אחר ונטעו וגם עשה פרי, ועקרו, וחזר והביא זרע אילן דוגמתו מן המובחר, ונטעו, והכניסו לקיום להיות דבר המתקיים לעד. והנה בעת עקירת השני אילנות הראשונים, כל הרואה משתומם ומתפלא על מה עשה ככה לארץ הזאת לנטוע אילן טוב ויפה ולעקור אותו זה פעמיים, ומה טעם יש בדבר. אמנם האיש הנוטע אף הוא השיב אמריו להם כי הכל בחכמה ובהשלל, וכי גם נטיעת ב' האילנות הראשונים ועקירתם הכל היה צורך קיום אילן השלישי, לאשר כי הארץ הלזו אינה מסוגלת לגדל אילן כזה בטבעה ולא תוכל שאתו, לזאת הקדים לנטוע נטע נעמן בארץ עדי תקבל קצת איכות וטבע עפר הארץ המגדלת אילנות כאלו, ואחר זה עקרו לנטוע אחר תחתיו, וכן בפעם הב', ואז כשקבלה הארץ כח שיש בו די לקיים האילן קיום נצחי, ונעשה קרן בן שמן משמני הארץ הרחוקה, ואז נטע אילן השלישי אשר לזה היה מגמתו גם מאז. ועתה לא יבצר ממנו אשר זמם לעשות, ואחרית דבר טוב מראשיתו כאמור, עד כאן המשל.

והנמשל הוא, כשראתה חכמתו יתברך אשר אין בכח הארץ הגשומה הלזו לקבל ולסבול נוגה אור קדושת בית המקדש השלישי שיבנה במהרה בימינו, אשר כוננה היוצר בגבהי מרומים ליסדו על מכון הר ציון, אשר עליו נאמר (תהלים כד, ג) מִי יַעֲלֶה בְּהָר ה' וְיִיָּקֶם בְּמִקְוֵי קִדְשׁוֹ וגו', לולי הב' מקדשות הראשונות, אשר על ידם ובכח קדושת העבודה מעשה הקרבנות זבח ונסכים ויתר עבודת הקודש אשר היה שם כמה מאות שנה, קנתה הארץ גם היא כח רוחני ואיכות קדושה נפלאה, עדי תוכל מעתה לסבול קדושת הבית השלישי, מעשה ידי יוצר, בית המקדש שלמעלה המכוון כנגד בית המקדש של מטה, וגדול יהיה כבוד הבית האחרון קיום נצחי, ובית עולמים יקרא.

^{כט} הפסוק אם ה' לא יבנה וגו', והפסוק (בשלח טו, יז) תִּבְנֶאוּ וְתִשְׁעֲמוּ בְּהַר נִחְלָתְךָ וגו', והפסוק (מלכים א' ח, יג) בָּנֵה בְּנֵינִי בֵּית זֶבֶל לָךְ, והפסוק (ויצא כח, יז) אֵין זֶה כִּי אִם בֵּית אֱלֹקִים וְזֶה שְׁעַר הַשָּׁמַיִם.

על כל פנים ס'הָאָט אַלעס געברויכט צו זיין [נהן הבית ראשון והן הבית שני, כדי לעשות הכנה והקדמה שתוכל הארץ לקבל קדושת בית המקדש השלישי. ומיושב בזה קושית היפה תואר].

רכא

ואם תאמר, אם לא היו חוטאים בני ישראל ולא היה נחרב המקדש, איך היו יכולין לנטוע המקדש שתי פעמים, כדי שיוכל להתקיים קדושת הבית המקדש השלישי

איי וועט מען דאָך פרעגן, וואָס הייסט, און ווען נישט דער חטא, - דאָס זאָג איך שוין צו [להוסיף על דברי הישמח משה], - ווען נישט דער חטא [שעבורה גלו ישראל], וויאָזוי העט געקאָנט זיין [חורבן שתי בתי מקדשות הראשונות, כדי שיוכלו לנטוע הבית המקדש השלישי].

רכב

יש לומר, כי אז היתה קדושתם של ישראל גדולה כל כך, עד שהיו יכולים לנטוע קדושת בית המקדש בפעם אחת. כי קדושת הארץ תלוי תמיד לפי קדושת יושביה

[נאָר] דאָס איז נישט קיין קשיא, ווייל די קדושה העט געווען אַזוי גרויס, [די קדושה] פון אידן, העט מען עס גיווען אַריינגעברענגט [הקדושה בתוך הארץ אף בלא זה].
 "אַרץ" איז דאָך אויך מקבל אַ גרויסע קדושה פון די וואָס זיי וואוינען דאָרטן, ס'איז דאָך תלוי אין דעם [דקדושת הארץ תלוי בקדושת יושביה, כדמצינו שאמר הכתוב] [תָּבֵאוּ וְתִטְּמֵאוּ אֶת אֶרֶץ יִרְמִי' (ירמ' ב, ז), [וכן בהקדושה מדה טובה מרובה]^{לא}. ממילא די "קדושת הארץ" איז דאָך תלוי אין די קדושה וואָס "אידן" זענען ממשיך.
 ביים בורא כל עולמים איז דאָך די קדושה האָט קיין שיעור און קיין ערך, נאָר ס'איז גיווענדט מ'זאָל ממשיך זיין [קדושתו יתברך למטה בארץ], מ'זאָל ראוי זיין, [להיות] אַ כָּלִי מוֹכֵן לְקַבֵּל.

ווען מ'העט גיווען געווען אַזוי גרויס [שלא היו חוטאים], העט די 'ערד' גיווען מקבל געווען [קדושה גדולה מבני ישראל היושבים עליה, עד שהיה הארץ מוכן לקבל קדושת בית המקדש דלעתיד תיכף ביי] דאָס ערשטע מאָל.

[אַבער] 'אַזוי' [שחטאו ולא היו ראויים] האָט מען שוין געזען אַז דאָס מוז 'אַזוי' זיין [לעשות הכנה והקדמה אל קדושת בית עולמים, וכדברי הישמח משה, וממילא] האָבן געברויכט צו זיין [תחילה] די "צוויי" בתי מקדש וחורבנם.

^ל בישמח משה שם: וזה שאמר דוד המלך ע"ה אה אה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו, דיש להבין בשנותו את טעמו מעתיד לעבר, דיקנה הוא מורה על עתיד, עמלו על עבר, והוה ליה למימר או הכל בלשון עבר אם ה' לא יבנה וגו', או הכל בלשון עתיד יעמלו וגו'.

אמנם הוא הדבר אשר דברנו, דמזה שענינו ראות בית המקדש בנוי וחרב זה פעמים, נצמח תקוה טובה ופתחון פה להמיחלים לו ומצפים לישועתו. כי לולי זאת שעתיד הקב"ה לבנות במקומו בית השלישי נכבד מן הראשונות, למה היה זאת ועל מה עשה ה' ככה לבנות ולסתור, הלא דבר שהוא אינו רק לזמן הוא 'כָּלָא' נגד אין סוף ברוך הוא, וחלילה לו לייחס פעולת ריק ח"ו, אלא ודאי דכל זה היה הכנה להאחרון שיבנה במהרה בימינו כו'.

וזה שאמר לחזק אמונתנו ותקוּתנו על הבית הג' שבדאי יבנה, אם ה' לא יבנה בית, ר"ל איך יעלה על הדעת שה' לא יבנה בית השלישי, הלא אז שוא עמלו בוניו בו בהב' מקדשות הראשונות חלילה, וזה לא יתכן, אלא ודאי עתיד הקב"ה לבנותו במהרה בימינו.

^{לא} ועיין באורך בב"ח על הטור (א"ח סימן רח).

רכג

המטעם שלא רצה משה רבינו להיות הגואל במצרים, יען שידע כי עדיין לא יהיה זה גאולה נצחית ושלומה דער אמת, משה רבינו האט דאך אויך [רצה כך, שימתינו מקודם עד שיהיו ראויים לישועה השלימה], איינס [פון די טעמים וואס] ער האט דאך מסרב געוועזן [כשנשלח לילך לפרעה], ווייל ער האט נישט געוואלט גיין ביז ס'וועט זיין א רעכטע ישועה. [וכמו שאמר] שְׁלַח נָא בְּיַד תְּשַׁלַּח (שמות ד, יג), שְׁלַח נָא בְּיַד פִּינָחָס, מִיֵּינָט מֵעַן, [ווייל] פִּינָחָס זֶה אֱלֹהֵי הָעֵתִיד לְהַשְׁתַּלַּח בְּגֹאֲלָהּ הַשְּׁלִימָה, [ווי] דער תרגום יונתן זאגט דאָרט, בְּיַד פִּנְחָס [דְּחָמִי לְמִשְׁתַּלַּח בְּסוֹף יוֹמָא].

[וכעין זה פירש"י שם: שלח נא ביד אחר שתרחצו לשלוח], שאין סופי להכניסם לארץ [ולהיות גואלים לעתיד, יש לך שלוחים הרבה]. זאָלסט שיקן דעם וואָס ער וועט ברענגען [הגאולה שלימה]. אַז דער סוף וועט נישט זיין, אַז ס'וועט [נאך] נישט זיין דאָס רעכטע [גאולה], זאָלסטו מיך נאָכנישט [שיקן].

[והיוצא מזה כי משה רבינו בגלות מצרים] ער האט נאך געוואלט 'צעגערן' [שיומשך עוד הדבר עד שיהיו ראויים להגאולה שלימה, כדי שלא יצטרכו לחזור ולעבור ענין החורבן והליכה לגלות, דעיקר קושי הגלות הוא בתחלתו שאז נהרגו אלפים ורבבות מִיִּשְׂרָאֵל].

רכד

משה עשה רצון הבורא כל עולמים ששלחו, והבין שצריך להיות באופן כזה נאָר דער בורא כל עולמים האט געזאָגט [למשה רבינו] ס'קען נישט זיין אַנדערשט, ס'מוז אַזוי זיין, ס'קען אַנדערשט נישט גיין. האט משה רבינו פאַרשטאַנען [והסכים לדברי הקב"ה, והלך לפרעה כדי לגאול את ישראל].

רכה

ישוב קושיא ג

המרגלים השינו שאינו הגאולה האמיתית, ולכן רצו לעכב את ישראל במדבר עד שיה' הזמן של לעתיד אָבער דאָ אַט ביי די מרגלים, זיי האָבן פאַרשטאַנען [שבכניסה לארץ ישראל שבימיהם, עדיין לא תהיה התקון השלם], זיי זענען דאך געווען גרויסע חכמים. אַז זיי זענען געווען נשיאי ישראל, זענען זיי דאך געווען גרויס אין השגות, און [אין] אַלדינגס, אַז נישט העט מען [זיין] נישט גיווען געמאַכט אין א 'דור דיעה' פאַר 'נשיאי ישראל', מן השמים האט מען זיי געמאַכט, [ונאמר עליהם] אִישׁ אָחָד [לְמִשְׁתָּה אֲבֹתָיו תְּשַׁלְּחוּ], אַלע זענען נבחר געוואָרן מן השמים [כמובא לעיל (אות ד) שהשי"ת אמר למשה על כל אחד מהם כי ראוי הוא לכן].

רכו

איבערדעם איז רעכט, זיי האָבן געזען אַז דאָס איז נישט [הגאולה השלימה], אַז מ'קען שוין נישט גיין און מ'וועט נישט גיין [לארץ ישראל באופן כזה שלא יעברו עוד חורבן], האָבן זיי נישט געוואלט מ'זאָל זיין ביי דער בחינה, האָבן זיי עס טאַקע געוואלט 'אויפהאַלטן' [הכניסה לארץ, עד שישלימו עצמם הדור דיעה במדבר עוד יותר, וחשבון ס'איז בעסער אַזוי [שישאר עוד במדבר], מ'זאָל וואָרטן [עד שיהיו ראויים לעולם התיקון], וואָס טויג [צו] ליידין די "חורבנות", [וכקושיה היפה תואר].

דאָס האָבן זיי אָבער שוין נישט פאַרשטאַנען אָבער [נדבריי הישמח משה, שלפי המצב צריכין לעשות בזה הכנה לבנין השלישי, ועל כן יצטרכו לבנות מתחילה שתי בתי מקדשות הראשונות].

רכז

התחלת ישוב קושיא יב

וַיְהִי כִּלְבָּי "אֶל מֹשֶׁה", שֶׁאָמַר דְּצִדִּיק לְשִׁמוּעַ "אֵל מֹשֶׁה" שֶׁאָמַר כִּי אֲבָן צִדִּיק לִיכָנֹס אֶפֶס שִׁצְמִיכֵנו עוֹד חוֹרְבוֹת וּגְלוּת, כְּדִי לְהִכִּין אֶת הָאָרֶץ לְקִדּוּשַׁת בֵּית עוֹלָמִים

ס'שטייט וַיְהִי כִּלְבָּי אֶת הָעָם "אֶל מֹשֶׁה", עַר הָאָט נִישַׁט גַּעזָאָגט סתם, סתם הָאָט עַר זַי נִישַׁט אָפֶגעווענדט^ל, נָאָר "אֶל מֹשֶׁה", מֹשֶׁה רַבִּינוּ זָאָגט אַזוֹי [שְׁצִרִיכִין לִילֵךְ וּלְעִשׂוֹת הַכְּנָה מִתְחִילָה לְצוּרֵךְ קִדּוּשַׁת בֵּית עוֹלָמִים, וְכַדְבָּרִי הִישׁ"מ]. (הַמֶּשֶׁךְ יִשׁוּב קוּשִׁיא יב, בְּאוֹת רַכֵּט)

רכב

ישוב קושיא יד

יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב לֹא רָצוּ לַעֲנוֹת הַתִּירוֹן עַל מַה שֶׁאָמְרוּ אֶרֶץ אֲכָלָת יוֹשְׁבֶיהָ, שׁוּה הִיָּה רַק לְטוֹבוֹת וְהַצֵּלָה הַמְּרַגְלִים. כִּי רָאוּ שֶׁהָעָם נִמְעִין אַחֲרֵי הַמְּרַגְלִים עֲבוּר שְׁנַעֲשֶׂה לָהֶם נִסִּים, וְעַל כֵּן שִׁתְּקוּ וְלֹא רָצוּ לְדַבֵּר עוֹד מִזֶּה

[אִין] אוֹיף דַּעַם וּוָאָס זַי הָאָבֵן גַּעזָאָגט "אֶרֶץ אֲכָלָת יוֹשְׁבֶיהָ", הָאָט עַר [כָּלֵב, וְכֵן יְהוֹשֻׁעַ] נִישַׁט גַּעזָאָגט עֲנִסְפֶּעֶרֶן אַז דַּעַר בּוֹרָא כָּל עוֹלָמִים הָאָט זַי גַּעזָטוֹן נִסִּים [לְהַמְּרַגְלִים, שֶׁהִיוּ אַז הַכְּנַעֲנִים קוֹבְרֵי מֵתִים, כְּדִי לְטַרְדֵּם בִּאֲבָלָם וְלֹא יִתְּנוּ לֵב לְהַמְּרַגְלִים].

[ווייל] דָּאָס הָאָט שׁוֹיֵן נִישַׁט גַּעזָטוֹיגט [לְסַפֵּר לְיִשְׂרָאֵל מִמָּה שֶׁנַּעֲשֶׂה נִסִּים לְהַמְּרַגְלִים]. ווייל עַר הָאָט גַּעזָטוֹן [אִין] אִידֵן זַענען פֿאַרגלִיכט [בְּהַמְּרַגְלִים, ע"י הַנִּסִּים שֶׁנַּעֲשֶׂה לָהֶם (וְכַדְלַעִיל אוֹת מו), אִין אִין] מ'וועט זַי דַּעֲרִיצִיילֵךְ "נִסִּים", וועט נָאָךְ אַרְגַּעַר זַיִן. הָאָט עַר גַּעזָטוֹיגֵן אוֹיף דַּעַם, [וְהַשִּׁיב] נָאָר "טוֹבָה הָאֶרֶץ מְאֹד מְאֹד".

רכט

הַמֶּשֶׁךְ יִשׁוּב קוּשִׁיא יב

וַיְהִי כִּלְבָּי אֶת הָעָם "אֶל מֹשֶׁה". אַז מֹשֶׁה רַבִּינוּ זָאָגט אַזוֹי [שְׁצִרִיכִין לִילֵךְ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֶפֶס שִׁלְבִּסוֹף יִצְטָרְכוּ עוֹד חוֹרְבוֹן וּגְלוּת], טָאָר מַעַן נִישַׁט אַרִיִּינְקלֶעֶרֶן, כְּאָט שׁ עֵטֶץ הָאָט סְבָרוֹת [נִכְוֹנוֹת לִמְדָּה דְּמוֹטֵב שִׁישָׁאָרוּ כֹאן, עַד שִׁיזְכוּ לְעוֹלָם הַתִּיקוֹן].

רל

ישוב קושיא יג

"עֲלֶה נַעֲלֶה" גו' כִּי "יָכוֹל נִכְלָה", שְׁצִרִיכִים לִילֵךְ פֶּעַם רֵאשׁוֹן לְבִנוֹת הַב' מִקְּדוּשִׁים, לְהַקְדִּימָה וְהַכְּנָה קִדּוּשַׁת הַמִּקְדָּשׁ בְּאֶרֶץ כְּשֶׁנַּעֲלֶה פֶּעַם שְׁנִי לַעֲתִיד לְבֹא

אִי וויאָזוֹי, "עֲלֶה נַעֲלֶה", מ'וועל מִיר גִּיין טָאָקע [נִצְלִיחַ כְּשֶׁנַּשְׁמַע אֶל מֹשֶׁה, וְכַפְּשׁוּטוֹ. אִין] מ'וועל מִיר גִּיין "צוֹרִי מֵאֵל", אִין דַּעַר סוֹף וועט זַיִן וְיִרְשָׁנוּ [אוֹתָהּ], כִּי "יָכוֹל נִכְלָה" [לָהּ].

הִיצַט "אִיין מֵאֵל", אַז עַר [מֹשֶׁה רַבִּינוּ] זָאָגט, וועט מַעַן קַענען. אָבַעַר דַּעַר עִיקָר וועט מַעַן טָאָקע קַענען שְׁפַעֲטֶער [לַעֲתִיד] "נֶאֱכָאֵמָל". אִיבַעֲרֶדַעס זָאָגט עַר אַ "טָאָפֶלטֵן" לְשׁוֹן. ס'אִיז אַזוֹי טָאָקע דַּעַר אִמַּת.

^ל כִּי בִּאֲמַת הִיָּה לָהֶם שִׁיטָה שֶׁל סְבָרָא נִכְוֹנָה, וְכִמוּ שֶׁמִּצִּינוּ שְׁגָם מֹשֶׁה רַבִּינוּ בְּמִצְרִים רָצָה כֵךְ.

רלא

סיום ישוב קושיא ג

ועכ"פ מוכן במה נתלה סברת המרגלים

אָבער [על כל פנים] "זיין" [המרגלים] האָבן עפעס 'געזען' [והיה להם סברא נכונה, עבוד שעוד יהיה חורבן וגלות], ס'איז נישט געווען כחנם [מה שרצו לעכבם מלילך. ומובן שפיר במה נתלה סברת טעותם של המרגלים].

רלב

אבל חטאם היה על שלא שמעו "אל משה", כי אין שייך שום סברא נגד משה רבינו

נאָר אָבער, אַז "משה רבינו" האָט אַזוי געזאָגט [היה להם לציית לדבריו, וכדברי כלב, וזה היה חטאם על שלא שמעו למשה].

רלג

ובאופן זה היה גם טעותו של קרח, שהיה לו חשבון ממה שראה נכונה מה שיהיה לעתיד, אבל טעותו וחטאו היה עבור שלא ציית לדברי משה רבינו בזה, שהוא השיג יותר מכולם

[וכן היה] די מעשה מיט קרח'ן, ער איז געווען אַ בעל רוח הקודש, ער איז געווען זייער גרויס [ורצה שכבר יהיה עולם התיקון]. אָבער ער האָט נישט געטאָרט קריגן אויף "משה רבינו", משה רבינו איז געווען העכער פון זיי אַלע. דאָס איז געווען דער חטא [המרגלים וקרח].

רנה

ישוב קושיא טו

וביאור דברי האוה"ח חק' רבלא שילוח המרגלים היה גרוע יותר
(עוד אחר אות רסח)

עוד טרם שהלכו המרגלים כבר נגזר הגזירה, ואם היו אומרים להם הגזירה או בלא שילוח המרגלים היו כולם מן המעפילים, ולא היה נשאר מהם ח'ו שריד ופליט, וגם לא היו זוכין לעמוד לתחיית המתים וליכנס או לארץ היצט לאמיר זען [לסיים מה שהתחלנו לעיל (באות רי) בביאור דברי האור החיים הקדוש שאם לא היו שולחים מרגלים היה גרוע עוד יותר]. דער בורא כל עולמים האָט געזען, דאָס האָט געמוזט זיין אַ גזירה [שימותו במדבר, תיכף משעה] ווען זיי האָבן פאַרלאַנגט מרגלים [ואמרו נְשַׁלְחָה אֲנֵשִׁים], דעמאָלט איז דאָך שוין געווען די גזירה [אַז] זיי מוזן בלייבן [במדבר]. היצטערט ווען מ'שיקט [גייווען] נישט קיין מרגלים, איז געווען דער גרויסער ברען [אודות] "ארץ ישראל", העטן זיי חלילה געווען 'אלע' פון די מעפילים [כל הכלל ישראל], העט נישט גייווען געבליבן קיין שריד ופליט. [וכמו שהיה בהמעפילים שהוכו והוכתו עד החרמה] (וכדלעיל אות רי).

רנו

אבל עתה כששלחו המרגלים ונתפתו לדבריהם, נתייראו מליכנס לארץ ונתקררו מגודל השתוקקותם לעלות, ועל כן רק מועטים היו מן המעפילים

'אַזוי' [עתה כששלחו המרגלים] איז דאָך אויך נישט געבליבן נעבעך [מי שיכנס לארץ ישראל, זולת יהושע וכלב, ורק לעתיד יזכו לתחיית המתים ויכנסו לארץ]. און ווער ווייסט צי מ'העט גייווען אויפגעשטאַנען תחיית המתים [אם לא היו שולחים המרגלים והיו כולם מן המעפילים].

'אזוי' איז מען געבליבן אין די מדבר, מיט משה רבינו'ן געוועזן, [ובכוחו יעמדו לתחייה]^{לג}.

רנז

די מרגלים זענען געקומען [והוציאו דבה על הארץ], האָבן זיי ארויפגעוואָרפן אַ מורא [על ישראל מחזק העם ליכנס לארץ], על כל פנים דאָס האָבן זיי דאָך געגלייבט, האָבן זיי ארויפגעוואָרפן אַ מורא [שיחשבו בני ישראל] ס'איז אַ פחד צו גיין אַהין.

רנח

ביאור מה שאמרו אָפּס כי עז העם

אין הכוונה על חזק הגשמי, רק על חזק הרוחני, שכח הקדושה של ישראל עדיין לא מספיק להפיל כח טומאתם [ובאמת מה שאמרו] אָפּס כי עז העם, האָט אויך נישט געמיינט דעם שטאַרקייט [בגשמיות, רק ברוחניות, כי עדיין אין קדושתם של ישראל מספיק לזה] (כדיבאר להלן באות רסג, וע"ע לעיל באות ריג).

רנט

דאילו הכוונה לפי פשוטו, כבר הקשה הרמב"ן דהלא גם משה הפליג בחזק העם ובני ענק, ומה נשתנה מדברי המרגלים [דהנה] דער רמב"ן פרעגט^{לד}, משה רבינו האָט אויך געזאָגט (עקב ט, א-ב) [שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אֲתָה עֶבֶר הַיּוֹם אֶת הַיַּרְדֵּן לְבָא לָרֶשֶׁת גּוֹיִם גְּדֹלִים וְעַצְמִים מִמֶּךָּ וּגְו'. עַם גְּדוֹל וָרֶם בְּנֵי עֲנָקִים אֲשֶׁר אֲתָה יִדְעָתָּ וְאַתָּה שְׁמַעְתָּ מִי יִתְּצֵב לִפְנֵי בְנֵי עֲנָק, [און] ער האָט נישט געמיינט [לומר שעבור זה יש סיבה שלא לעלות לארץ. ואם כן מה החסרון באמירת המרגלים אפס כי עז העם].

און [עצם הענין קשה מה שנתיראו כ"כ מדברי המרגלים] היתכן נאָכדעם וואָס זיי האָבן געזען [כל כך נסים גדולים], זיי האָבן געזען קריעת ים סוף, וואָס דער בורא כל עולמים האָט געטון מיט די מצריים, פלוצים האָט מען זיך געשראָקן? האָט מען זיך געשראָקן צו גיין? ס'איז אויף זיי געפאלן אַ פחד, נָשִׁינוּ וְטַפְּנוּ יִהְיוּ לְבָז (יד, ג), וואָס איז דאָס, ס'איז נישט צו פאַרשטיין.

רס

אבל לדרכינו הכוונה שהמרגלים דברו מענין אחר, כי אמרו שכח הקדושה של ישראל אינו חזק כ"כ לעומת כח הטומאה של הכנענים, [אבל משה רבינו דיבר מן חזק הגשמי, כדי שידעו כי רק בכח עזר מה' יכבשו הארץ] נאָר אָבער [כי המרגלים] האָבן זיי געגעבן צו פאַרשטיין [אז] ס'איז נישטאָ דער כח הקדושה [עדיין] בישראל שיספיק זכותם לזה], עטץ זאָלט וויסן עטץ קענט נישט קומען, עז העם, [שכח טומאתם של העם חזק יותר מכח קדושתם של ישראל]. (וכדלעיל אות ריג בפירוש אומרם כי חֵזֶק הוא מִמֶּנּוּ, עיין שם).

^{לג} כמבואר במדרש רבה (חקת יח, ג. ואתחנן ב, ט), שלכן נאמר על משה (ברכה לג, כא) וַיִּתֵּן רָאשֵׁי עַם וּגְו'.

^{לד} ברמב"ן (יג, ב) בתוך הדברים: ואל תחשוב כי היה פשעם באמרם "אֲרֹץ אֲכָלֶת יוֹשְׁבֶיהָ" בלבד, כי טרם שיאמרו להם כן היה מריבת כלב עמהם, וכן כתוב (דברים א, כח) אֲחִינוּ הִמָּסוּ אֶת לִבָּבָנוּ לֵאמֹר עַם גְּדוֹל וָרֶם מִמֶּנּוּ וּגְו', ובכאן כתיב (יד, א) לְנֶפֶל בְּחֶרֶב נָשִׁינוּ וְטַפְּנוּ יִהְיוּ לְבָז. והנה משה רבינו אמר לבניהם כדברים האלה, והפליג להם בחזק העם ובמבצר עריהם וכח הענקים יתר מאד ממה שאמרו המרגלים לאבותם, כדכתיב (עקב ט, א-ב) שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אֲתָה עֶבֶר הַיּוֹם אֶת הַיַּרְדֵּן לְבָא לָרֶשֶׁת גּוֹיִם גְּדֹלִים וְעַצְמִים מִמֶּךָּ עַרְיִם גְּדֹלֹת וּבְצֻרֹת בְּשָׂמִים, עַם גְּדוֹל וָרֶם בְּנֵי עֲנָקִים אֲשֶׁר אֲתָה יִדְעָתָּ וְאַתָּה שְׁמַעְתָּ מִי יִתְּצֵב לִפְנֵי בְנֵי עֲנָק, ואם היה פשע המרגלים וחטאתם בזה, למה יניא את לב בניהם כהניא המרגלים את לב אבותם.

ועוד אמרו כי בבואם לארץ ישראל יִרְדּוּ קצת ממדריגתם, ויהיה כח הקדושה שלהם חלש יותר

[ועוד כי בבואם לשם יהא נמצא] זיי ווערן דאָרט אַרגער (וכדברי הייטב לב דלעיל אות רטז).
[ובפרט לפי מה שאמרו (תורת כהנים ורש"י אחרי יח, ג) כי מעשה] אַרץ פֿונען מקולקלים מכל
האומות. (המשך ביאור הפסוק אפס כי עז העם, באות רסג)

רסא

ביאור מה שמעשה ארץ כנען מקולקלים מכל האומות

במדרש: שאברהם אבינו רצה לדור בארץ כנען, שאנשיה היו עוסקים ביישוב העולם, ולא היו פוחזים
ורקים כבשאר ארצות. ולפי זה קשה למה אמרו כי מעשה ארץ כנען מקולקלים יותר מכל האומות

[דהנה] מ'פרעגט די קשיא^ל, ס'שטייט^ל [ווען] אברהם אבינו איז געגאנגען [בדרך
כשהלך מן חרן לארץ כנען], האָט ער געזען לענדער [אַרם נַהֲרִים וְאַרֶם נַחוּר] וואו מ'איז
נאָכגעגאנגען נאָך תַּאֲוֹת, האָט ער געזאָגט איך וויל נישט דאָרט וואוינען. [נאָכדעם]
איז ער געקומען אַהִין, אין ארץ כנען, האָט ער געזען מ'פֿירט זיך [ביישובו של עולם],
דער עולם אַרבעט, מ'טוט, [האָט ער געזאָגט] אָה, דאָ וויל איך וואוינען.
[ולפי זה נמצא] זענען זיי [אנשי ארץ כנען] דאָך געווען בעסער [משאר מדינות], און
פלוצלינג זענען זיי געוואָרן מקולקל [יותר מכל האומות]? פֿאַרוואָס איז דאָס?

רסב

וביאתי הענין, כי לאחר שהבטיח הקב"ה לאברהם את ארץ כנען ונעשה מקום קדושה, נתגבר היצר שם יותר מבשאר
ארצות, עד שנעשו מקולקלים מכל האומות. ובוה מובן גם כן למה בתחילת בוא האדם לארץ ישראל נופל ממדריגתו, כי
היצר מתגבר שם ביותר

[וביאתי^ל דעל כרחק] מוז זיין אַזוי, אַזוי ווי מ'האָט עס [אחר כך] צוגעזאָגט פֿאַר
אברהם אבינו, איז דאָך געוואָרן דאָרט אַ "קדושה", האָט זיך דער יצר הרע דער שטן
מער פֿאַרלייגט [דאָרט בארץ הקודש], דאָס התגברות [היצר], זה לעומת זה.
- ווי ס'שטייט אין ייטב לב די וואָך [בבוא אדם לארץ הקודש, נופל תחילה ממדריגתו,
וכמובא לעיל (אות רטז-רטז)].

[ולדרכינו מובן הסיבה לזה, כן פֿאַרדעם ווערט מען דאָרט אַרגער, ווייל זה לעומת זה,
ווייל ס'איז [דאָ דאָרט] די קדושה פֿאַרלייגט זיך דער שטן^ל. -
[ואתי שפיר, דלכן] זענען זיי [הכנעניים שפעטער] געוואָרן מקולקל מכל האומות.

^ל בס"ג אחרי תשכ"ב (לשון קדשו אות יב) מביא רבינו הקושיא בשם הנזר הקודש (על הבראשית רבה דלהלן).

^ל בבראשית רבה (לט, ח): אמר רבי לוי, בשעה שהיה אברהם מהלך בארם נהרים ובארם נחור, ראה אותם
אוכלים ושותים ופוחזים, אמר הלוואי לא יהא חלקי בארץ הזאת. כיון שהגיע לסולמה דצור [שהוא תחילת ארץ
ישראל] ראה אותם עסוקים בנכוש בשעת הנכוש, בעדור בשעת העדור, אמר הלוואי יהיה חלקי בארץ הזו, אמר
לו הקב"ה לְיִצְחָק אֶתְּ אֶת הָאָרֶץ הזאת (לך יב, ז).

^ל עיין ביאור כל הענין באורך בס"ג אחרי תשכ"ב.

^ל ועיין שם בס"ג אחרי תשכ"ב בשם הרמ"ע מפאנו (עשרה מאמרות, חיקור דין ב ז) בפירושו הפסוק (זכר"ג, ב) יִגְעַר
ה' בָּךְ הַשָּׂטָן הַבָּחַר בִּירוּשָׁלַיִם, וחל"ש (במקור): אין פשטות האָט דאָך דער פסוק נישט קיין פשט, דער "הבחר
בִּירוּשָׁלַיִם" גייט דאָך אַרױף לכאורה אויפ'ן באשעפער, דאָרף ער [ווען] צו זאָגן "יִגְעַר ה' הַבָּחַר בִּירוּשָׁלַיִם, בָּךְ
הַשָּׂטָן", פֿאַרוואָס האָט ער איבער אינמיטן מיט'ן בָּךְ הַשָּׂטָן, און דערנאָך גייט ער צוריק (ומסיים) הַבָּחַר
בִּירוּשָׁלַיִם. זאָגט דער רמ"ע מפאנו [דסדר הכתוב מדויק על נכון, ווייל] דער "הַבָּחַר בִּירוּשָׁלַיִם" גייט טאָקע אויך
אַרױף "אויפ'ן שטן", אַז דער שטן קלויבט זיך אויס [בִּירוּשָׁלַיִם], ער פֿאַרלייגט זיך מער אין ארץ ישראל, ווייל
ס'איז די קדושה [דאָרט] מער ווי אַרױף די גאַנצע וועלט.

רסג

ההמשך בביאור הפסוק אָפֶס כִּי עָז הָעָם,

ובביאור דברי האוה"ח הק' ביישוב קושיא מו

וזה שאמרו המרגלים אָפֶס כִּי "עו" הָעָם "הַיֵּשֶׁב" עָלֶיהָ, רישיבתם בארץ ישראל שיש שם התנברות היצר, זה גרם להם להיות עזי פנים, ועל כן יש פחד לילך לשם, כדי שלא נפול ממדרגת הקדושה

[וזהו שאמרו המרגלים] אָפֶס כִּי "עו" הָעָם "הַיֵּשֶׁב" עָלֶיהָ, דורך זייער 'זיצן' אַליין [עליה], ווערן זיי גרעסערע מחוצפים, [מיט] אַ גרעסער 'עזות'. ס'איז אַ פחד, עטץ האָט נישט אַזאַ כח הקדושה עטץ וואָלט קענען גיין אַהין [עיין לעיל אות ריג ואות רס]. מ'האָט זיי איבערגעשראָקן, מ'האָט זיי געוויזן אַז מ'קען זיך נישט צוכאַפֿן [כל כך לעלייט ארץ ישראל].

רסד

וממילא ע"י דיבורי המרגלים נגרם שלא היו הרבה מישראל מן המעפילים

[וממילא מחמת דברי המרגלים] זענען זיי נישט געווען 'אָזויפיל' מעפילים, איבערדעם זענען זיי ניצול געוואָרן [רוב הכלל ישראל, שלא הוכו והוכתו עד החרמה, וגם עתידים לעמוד לתחיית המתים].

(ראה עוד המשך ישוב קושיא טו, באות רסז)

רסה

ישוב קושיא יז - יח (אופן א)

וזה שאמר הקב"ה "חיהם" שאני נותן להם מקום למעות, דהיינו שעני"ז יארו ישראל בחיים, כי לא יהיו מן המעפילים

האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט "חיהם", דורך דעם וועלן זיי "בלייבן לעבן" היצטערט [ולא ימותו בעון מעפילים, על ידי מה] שאני נותן להם מקום [לטעות בדברי המרגלים].

[וגם כי כפי האמור אף שנשארו במדבר, מ"מ יזכו לעתיד "לתחיית" המתים וליכנס אז לארץ, ואם היו 'כולם' מן המעפילים מי יודע אם היו זוכים לזה (וכדלעיל אות רנו)].

רסו

ישוב קושיא יז - יח (אופן ב)

גם רמז טובת שילוח המרגלים שלא יהיו ישראל מן המעפילים, כי עבור זה יארו המרגלים בחיים מיד הכנענים ובני ענק

[גם רמז בלשון "חיהם", כין איך וועל זיי נאָך טאָן נסים מיט די "מרגלים", אַז זיי זאָלן אַרויסקומען "לעבעדיג" [מתחת יד הכנענים ובני הענק, כדי שאני נותן להם מקום לטעות בדברי המרגלים], מ'זאָל זיי קאַנען פאַרנאָרן [להכלל ישראל]^ט.

[ולב' האופנים מיושב גם קושיא יז, כי אין זה בגדר עונש ונטילת הבחירה, אלא אדרבה בגדר טובתם והצלחתם של ישראל, שהיה צורך לשלוח המרגלים עבור הצלת "חיהם" של ישראל].

רסז

סיום ישוב קושיא מו

ונמצא שמן ענין המרגלים יצא טובה לישראל, ומובן דברי האוה"ח הק' שאלמלי זה היה גרוע יותר. כי כשהשמן מתגבר לעלות לארץ בזמן שאסור לעלות, הוא חמור פי כמה מן העון שלא לעלות בזמן שיש מצוה לעלות

על כל פנים דער 'טעות' [המרגלים] איז צוניץ געקומען דעמאָלטס, ווען נישט דער טעות העט גיווען אַרגער געווען, [כי אז היה נכשלים בטעות המעפילים שהוא חמור יותר (כדלהלן בסמך)].

^ט ולאופן זה קאי לשון "חיהם" על "המרגלים", מה שאין כן לאופן הראשון קאי על "בני ישראל".

רסח

[ובזה יובן וואָס] דער אור החיים הקדוש זאָגט ס'העט געווען אַרגער [אם לאַזט זיך שולחים המרגלים, ולדרכינו הכוונה] ס'העט גיווען אַרגער געוועזן, [ווייל] ס'העט געווען דער 'ברען' אזוי גרויס געווען [לחיבת הארץ], זיי העטן נישט גיווען געקאָנט [זיך] מתגבר זיין. העט זיך דער שטן גיווען פאַרלייגט אויף "דעם" [לעלות לארץ כשאין הזמן לזה].

[און] ווען דער שטן פאַרלייגט זיך אויף "דעם", אַז מען זאָל 'גיין' [לארץ ישראל] 'נישט אין דער צייט', איידער מען הייסט, איז אַסאך אַרגער ווי אַז ער 'לאַזט נישט גיין' [בזמן שיש מצוה לעלות לשם]².

דאָס מיינט מען - קאָן דאָ זיין - [וואָס] דער אור החיים הקדוש זאָגט, אַז ס'העט געווען גיווען אַרגער [בלא שילוח המרגלים].

רסט

סיום ישוב קושיא ב

וממילא א"ש מה שעשה הקב"ה נסים להצלת המרגלים מיד הכנענים,
כי היה בזה טובה גדולה להצלת בני ישראל שלא להיות מכלל המעפילים

איבערדעם איז געווען די נסים פון די מרגלים, דעם האָט טאַקע געברויכט צו זיין, דער בורא כל עולמים האָט דאָס אַלעס געזען [לטובה], דורכן מצב און דורכן מעמד [של ישראל באותה שעה]. שמה יצא טובה גדולה לישראל שלא היו כולם מן המעפילים, שהוא עון חמור יותר מן חטא המרגלים].

רע

ישוב קושיא יט

[וממילא מיושב גם מה שהקשינו לעיל (אות מא), דאם כבר היתה שבועה וגזירה שלא יכנסו לארץ, אם כן מה צורך היה עוד בשילוח המרגלים. כי היה בזה תועלת גדול, שלא יהיו כל ישראל מכלל המעפילים, וישארו בחיים בזה ובבא].

רעא

עוד בישוב קושיא זו וקושיא ב - שמענין המרגלים יצא טובה לדור ההוא

[ואולי גם ישוב לקושיא ב]

ובאמת גזירה זו להשאיר במדבר היתה לתקנת דור המדבר, וע"ז הם זוכים לעולם הבא ולתחיית המתים, וכמו שפירשו בספרים בהכתוב "אם לא זאת אעשה להם" וגו'

נאָר דער אמת האָבן זיי זוכה געווען דאָס דור המדבר, זיי זענען געווען זייער גרויס, זיי האָבן 'זוכה' געווען דורך דעם וואָס זיי זענען געבליבן דאָרטן [במדבר]. ווי זיי זאָגן דאָך^{מב} [בספרים הקדושים, לפרש הפסוק] (יד, לה) אַם לאַ זאת אַעשֶׂה להם, ווען נישט דאָס, העט חלילה געווען טאַקע יִתְמוּ וְשָׁם יָמָתוּ, [שהיו תמים וְכָלִים לגמרי ואף בניהם לא היו באים לארץ, וגם היו מתים "שם" לעולם הבא].

² עיין ביאור הענין באורך בדברי יואל בפרשתן (עמוד שנו-שנח), כי העון לעלות לארץ ישראל בזמן שאין כן רצון הבורא, הוא חמור פי כמה, יען שיש בזה ענין החמור של לטמאות את הארץ בעונם, וגם ענין העברה על השבועה של עליה בחומה [ועיין תרגום יונתן שיר השירים בפסוק אם תעירו ואם תעוררו, שמפרש אחד מהם על ימי משה לאחר המרגלים]. מה שאין כן בהחטא שאינם עולים בזמן שיש מצוה לעלות, אז ליכא חומר זו, וע"כ עון מעפילים חמור יותר מן עון המרגלים. וממילא א"ש, כי שליחות המרגלים היה בזה טובה שלא יחטאו כולם בעון המעפילים, אף שחטאו ע"ז בעון קבלת דברי המרגלים.

אַבער 'דאָס' [הגזירה שישארו ארבעים שנה במדבר] איז געווען זייער 'תקנה', און זיי האָבן זיך אויסגעהאַרעוועט, [ועל ידי זה] לעתיד וועלן זיי אַרויסקומען, זיי וועלן לייכטן פאַר אידן.

רעב

חשיבות דור המדבר

די האָבן געהערט, זיי זענען געשטאַנען ביים "מעמד הנבחר" און געהערט, זיי האָבן געזאָגט דעם "נעשה ונשמע", און זיי האָבן געהערט פונעם בורא כל עולמים דעם "אַנְכִי וְלֹא יִהְיֶה לְךָ".

דעם דור המדבר, שטייט אין פרקי דרבי אליעזר (פרק מא), לא ראו קרי מימיהם. זיי זענען געווען זייער גרויס. און [במותם] לא שלטה בהם רמה ותולעה, אַזוי ווי ס'שטייט אַרויס (שם).

זיי זענען טאַקע, 'דאָס' איז געווען זייער תקנה [להשלים עצמם במדבר]. איבערדעם זענען זיי דאָרטן געבליבן.

רעג

אף שענין המרגלים היה בזה עון פלילי, אבל מ"מ יצא מזה דבר טוב גדול

ממילא קאָן זיין אַז טאַקע פון די 'מרגלים' איז אַרויסגעקומען, סוף כל סוף איז אַרויסגעקומען אַ 'גרויסער דבר טוב', ווייל ס'האָט טאַקע אַזוי געברויכט צו זיין.

און ס'איז טאַקע געווען אַן עוֹן פְּלִילִי^{מב}, מ'האָט זיך פאַרלייגט [השטן להסיתם], דער שטן איז זיך מתלבש אין אַלעמען [ואפילו בכני אדם גדולים וצדיקים]. אַבער דער בורא כל עולמים האָט עס נישט געזען מונע צו זיין [עיינ קושיא טו], ווייל סוף כל סוף 'דאָס' איז געווען דער תיקון.

רעד

הקדמה לשוב קושיא א

^{מג} [נושעותם היה נתלה בהסברא דמוטב להשאיר במדבר ולהשלים עצמם עד שיזכו לעולם התיקון, כדי שלא יצטרכו לסבול צער החורבן והגלות].

איי וואָס מ'ברויך צו גיין [שפעטער לארץ ישראל, ולא ישארו שם יותר, ולא כסברת המרגלים], דאָס איז געווען [כדברי הישמח משה], דאָרף מען אָנגרייטן די בתי מקדשות^{מד}. דאָס איז די זעלבע זאך.

^{מא} באור החיים הקדוש (יד, ה): אָני ה' דִּבַּרְתִּי אִם לֹא נֹאת אֶעֱשֶׂה לְכָל הָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת הַנוֹעֲדִים עָלַי בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתְמוּ וְשָׁם גּוֹר'. צריך לדעת מה כוונת מאמר אָני ה' דִּבַּרְתִּי, הלא יודעים אנו כי ה' הוא המדבר. עוד מה כוונת אומרו אִם לֹא זֹאת גּוֹר'. ומה הוא אומרו וְשָׁם יָמְתוּ.

אכן ירצה על זה הדרך, אָני ה' שהוא מדת החסד והרחמים, גם היא הסכימה על המשפט כתוב, והוא אומרו דִּבַּרְתִּי, דברים קשים אלו. ואם תקשה איך תסכים מדה זאת על הצרה לישראל, לזה אמר אִם לֹא זֹאת אֶעֱשֶׂה וואאריך עמהם להטיב, יודע אני תכליתם שיאבדו מעולם הזה ומעולם הבא על ידי ניאוציהם אשר יוסיפו לחטוא, והוא אומרו בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתְמוּ, פירוש כולם יהיו קלים בשלימות, וְשָׁם לעולם הבא יָמְתוּ. לזה דיבר ה' משפט זה שימותו במדבר 'ולא יתמו', כי בניהם הקים תחתם, וגם לעולם הבא 'לא ימותו', כמאן דאמר (סנהדרין קח) יש להם חלק לעולם הבא, ומעתה רחום הוא בדין זה.

[וכן מפרש בספר בינה לעתים (דרוש טו), ובייטב לב, וכן כתב המלבי"ם בפירושו עה"ת. וע"ע כעין זה באופן אחר קצת בספר חומת אנך להחיד"א (וכן בפני דוד, וברש דוד פ' קרח)].

^{מב} מלשון הפסוק באיוב (לא, כח). ופירש המצודות, עוֹן הראוי לְהִשָּׁפֵט עליו.

^{מד} על הריקאָרדינג נשמע שכאן נחסר קצת. ועל כן באמת אינו מובן כ"כ הכוונה באות זה. ומ"מ השלמנו הדברים בדרך אפשר כפי הענין בע"ה.

רעה

דברי הייטב לב בטעם שרצה משה לשלוח המרגלים, דהוא יען כי כל דבר שבקדושה צריך הכנה והזמנה תחילה, ורצה שהם יזמינו את הארץ אל הקדושה

דער ייטב לב זאָגט עפעס כעין זה^מ [בטעם עצם שלוח המרגלים, לפרש הפסוק] שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים, [אז] מֵהָאֵט זיי געשיקט אָנברייטן [=אָנגרייטן] צו די "קדושה", - [ונמצא] דאָס איז די זעלבע [ענין] ווי די בתי מקדשים [הנוכח בדברי הישמח משה], - הָאֵט מען זיי געשיקט פֿאַראַויס.

און [זהו גם כן ענין הנלמד פון] עגלה ערופה [דמהתם ילפינן להזמנה מילתא, ושכל ענין קדושה צריך הזמנה והכנה, וזהו ששלח יוסף סימן ליעקב שעסק בפרשת עגלה ערופה, לרמוז שהוא שהכין את ארץ מצרים להקדושה כדי שיוכח לשם בני ישראל, עיי"ש בייט"ל].

איז דאָ אַן אריכות אין ייטב לב, איך ברויך נישט [להאריך עוד בהעתק כל דבריו], איך וויל נישט היצט איבער'חזר'ן, איך וועל נישט מאריך זיין [מערן].

רעו

[אבל עכ"פ זה היה הטעם שרצה משה לשלוח את המרגלים תחילה כדי להזמין את הארץ, ונמצא דשיטת משה רבינו היתה בכל זה דצריך לעשות "הכנה" אל הקדושה, הן במה ששלח את המרגלים וכדברי הייטב לב כאן, והן במה שחלק על דברי המרגלים בחזרתם, וכמבואר לעיל (אות ריח-דל) דסברת המרגלים היתה כעין קושיית היפה תואר, אבל סברת משה רבינו היתה כדברי הישמח משה דצריכין ליכנס לארץ ולבנות הבתי מקדשות, כדי לעשות הכנה שהארץ תוכל לסבול קדושת בית עולמים].

^מ או הכוונה באופן אחר, דרבינו נותן כאן עוד טעם בישוב קושיא טו "פֿאַרוואָס מ'ברויך צו גיין", פירוש למה הסכים הקב"ה שילכו המרגלים לארץ ישראל, והוא כדי לעשות הכנה והזמנה אל הקדושה וכדברי הייטב לב דלקמן, וזהו כעין דברי הישמח משה בענין הבתי מקדשות. ובוה מובן שפיר מה שסיים "דאָס איז די זעלבע זאך", היינו ענין המרגלים הוא כענין הבתי מקדשות, שהוא ג"כ ענין הכנה. וזהו באופן אחר ממה שאמר עד הנה. [ועיין ב' הענינים האלו, להלן ב'אות רפא-דפב].

^מ בייטב לב (בפרשתן): שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים וגו'. פירש רש"י וכו', אמר הקב"ה אני אמרתי להם שהיא טובה כו'. והקשה הרמב"ן ז"ל, אם כן משה בעצמו למה הוטב בעיניו, דכתיב להלן (דברים א, כג) וַיִּיטֹב בְּעֵינֵי הַדָּבָר. והנראה לי בזה כי לא מחשבותיו מחשבותם, שהוא נתכוון לשמים, והוא על פי דבסנהדרין (זו): פליגי אביי ורבא, אביי סובר הזמנה מילתא היא, ויליף מעגלה ערופה דיידידתה לנחל איתן אוסרתה, ורבא סובר לאו מילתא היא, דלא גמרינן "משמשין" מעגלה ערופה דהיא גופה "קדושה". וקיימא לן כרבא (שם מה:). וכתב הנמוקי יוסף (שם טו. בדפי הרי"ף ד"ה איתמר) הביא זקני הרמ"א (או"ח מב, ג), קלף או הקצצה המעובר לשם תפילין אסור לכתוב עליו דברי חול, דהזמנה כי האי גוונא לגוף הקדושה מילתא, עיי"ש במגן אברהם ובמחצית השקל (ס"ק ו) דמקור דין זה נובע מהא דקיימא לן כרבן שמעון בן גמליאל (סנהדרין שם) דבעי עיבוד לשמה, וכפירוש רש"י (שם ד"ה אע"ג), עיי"ש.

ובזה נראה לי להבין הא דכתיב (ויגש מה, כז) וַיָּרָא אֶת הָעֶצְלוֹת, ואיתא במדרש (ב"ר צד, א) וברש"י (ויגש שם), סימן מסר להם יוסף, כשפירש ממנו עסק בפרשת עגלה ערופה. הכוונה בזה, דמהתם ילפינן להזמנה לגוף הדבר מילתא, ובוה הודיע תכלית ירידתו של יוסף למצרים להזמין להקדושה וכו'.

וזה היה כוונת משה שהוטב בעיניו לשלוח מרגלים, למען בלכתם שם יזמינו הארץ ההיא לקדושה טרם בא ישראל, כי ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות (כלים א, ו). וזה שנאמר שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים, לדעתך, להזמנה לקדושה, וַיִּתֵּר אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן, כלומר עם היותו נקרא על שם כנען היושב אז בארץ, לא תסבור שאינו מועיל הזמנה דלאו דידן הוא, על זה אמר אֲשֶׁר אֲנִי נָתַן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל, שהיא מוחזקת ביידינו מאבותינו, ודבר אֲלֵקִינוּ יָקוֹם לְעוֹלָם (ישעי' מ, ח) כדאיתא במדרש במקומו (במדבר טו, ג). אלא דאכתי צריך להזמינו, והזמנה מועלת, כדבעינן עיבוד לשמה.

ולדעתי ענין טבילת כלים וכו' הוא מהאי טעמא להזמינן לקדושה על ידי טהרתן. ואם כך בכלים, כל שכן באדם שצריך שיטהר ויקדש עצמו בטבילה מטומאתו להזמין עצמו לקדושתו יתברך וכו'. וזה היה דעתו לשלוח מרגלים, להזמינו לקדושה. וזה שפירש רש"י שלח לך לדעתך, לשם הזמנה. ואמנם הם באו אליו ואמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו "לנו" את הארץ, לא כפי דעתו של משה, על זה אמר ה' אני אמרתי שהיא טובה כו'. ולכן נסמכה שליחות מרגלים לפרשה שלמשה, שמשם נלמד דבעי הזמנה לקדושה, ולכן הוטב בעיני משה לשלוח מרגלים.

רעז

ישוב קושיא א

מה שהמדרש מביא לכאן ההלכה של הפלגה בספינה קודם השבת
בהקדם דברי הישמח משה שמפרש המדרש דהשאלה היתה אם גם "משא ומתן"
נחשב לדבר מצוה שמותר להפליג עבורה אף סמוך לשבת

דאָס קאָן זיין וואָס דער מדרש זאָגט נבריש פרשתן, שמביא לכאן ההלכה של הפלגה
בספינה קודם השבת).

היצט איז אַזוי:

[דהנה] דער ישמח משה^מ טייטשט [דברי המדרש], די שאלה איז געווען צי - מ'מעג
[דאך להפליג ערב שבת כשהוא הולך] לדבר מצוה, - [והשאלה היא] צי "משא ומתן" הייסט
אויך א "דבר מצוה"^מ, אויף דעם איז געבויעט די שאלה.
אַזוי גיט ער צו פאַרשטיין דער ישמח משה [לפי דרכו].

רעח

ולכאורה למה באמת פסקין דהליכה לסחורה חשיב כחולך לדבר מצוה

[והנה] לכאורה פארוואָס עפעס "משא ומתן" זאָל הייסן אַ דבר מצוה.

רעט

אבל ביאור הענין על פי מה שכתוב בשו"ע סימן רל"א, דאם כשעוסק האדם בצרכיו הגשמיים כוונתו
לשם שמים כדי שיוכל לעבוד את ה', הרי זה "נמצא עובד את בוראו תמיד" אפילו בדברים הגשמיים

נאָר ס'שטייט אין שלחן ערוך סימן רל"א^מ, אַז מ'טוט [צרכי הגוף] לשם שמים,
אַז מ'שלאַפּט כדי מ'זאָל קאָנען דינען דעם אייבירשטן, און מ'עסט פאַרדעם, נמצא
עובד את בוראו תמיד, הייסט דעם וואָס מ'טוט [פאַר] "צרכי הגוף" אויכעט אַן
"עבודה", אַז מ'טוט עס וועגן 'דעם'.

ס'איז צו פאַרשטיין, ווייל די "הכנה" צו דער זאך, וואָס מ'גרייט צו צו דעם,
[נחשב כמו עצם העבודה].

^מ בריש פרשתן, ד"ה במדרש ריש פרשה זו, עיי"ש לפי דרכו.

^מ וכמו שכתב הרמ"א (אורח רמח, ד): יש אומרים, כל מקום שאדם הולך לסחורה או לראות פני חבירו חשוב
הכל דבר מצוה, ואינו חשוב דבר הרשות רק כשהולך לטייל. ועל כן נהגו בקצת מקומות להקל בענין הפלגת
הספינות והליכת שיירא תוך שלשה ימים, כי חושבים הכל לדבר מצוה. ואין למחות בידן, הואיל ויש להם על
מי שישמוכו. [ועיין עוד מה שכתב רבינו בד"ץ זה, ביואל משה מאמר ב (סימן פו, וריש סימן קיח)].

^מ בשלחן ערוך (א"ח רלא, א): וכן בכל מה שיהנה בעולם הזה, לא יכוין להנאתו, אלא לעבודת הבורא יתברך,
כדכתיב בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעָהוּ (משלי ג, ו), ואמרו חכמים (אבות ב, יב) כל מעשיך יהיו לשם שמים. שאפילו דברים של
רשות, כגון האכילה והשתיה וההליכה והשיבה והקמה וכו' והשיחה וכל צרכי גופך, יהיו כולם לעבודת
בוראך, או לדבר הגורם עבודתו. שאפילו היה צמא ורעב, אם אכל ושתה להנאתו אינו משובח, אלא יתכוין
שיאכל כפי חיותו לעבוד את בוראו. וכן אפילו לישב בסוד ישרים ולעמוד במקום צדיקים ולילך בעצת תמימים,
אם עשה להנאת עצמו והשלים חפצו ותאותו, אינו משובח, אלא א"כ עשה לשם שמים. וכן בשכיבה, א"צ
לומר שבזמן שיכול לעסוק בתורה ובמצות לא יתגרה בשינה לענג עצמו, אלא אפילו בזמן שהוא יגע וצריך
לישון כדי לנוח מיגיעתו, אם עשה להנאת גופו אינו משובח, אלא יתכוין לתת שינה לעיניו ולגופו מנוחה לצורך
הבריאות שלא תטרף דעתו בתורה מחמת מניעת השינה וכו'. וכן בשיחה, אפי' לספר בדברי חכמה צריך
שתהיה כונתו לעבודת הבורא או לדבר המביא לעבודתו. כללו של דבר, חייב אדם לשום עיניו ולכו על דרכיו
ולשקול כל מעשיו במאזני שכלו, וכשרואה דבר שיבא לידי עבודת הבורא יתברך יעשהו, ואם לאו לא יעשהו.
ומי שנוהג כן, עובד את בוראו תמיד.

רפ

וכן כשעוסק האדם "במשא ומתן" כדי שיהיה לו ממון במה לקיים מצות ומעש"ט, ולגרל בנים לתורה, הרי המשא ומתן גופא נחשב "לדבר מצוה". והמעש שעי"ו נמצא דהמשא ומתן הוא בגדר "הכנה" אל קיום המצות, והכנה למצוה נחשב כהמצוה

[וכמו כן לענייננו], יעדע "משא ומתן" איז לכאורה א "דבר הרשות", נאָר אַז מ'מאַכט משא ומתן ווי ס'ברויך צו זיין, [ובכוונה ווייל] מ'ברויך עס האָבן אויף [צו קענען] מקיים צו זיין מצות ומעשים טובים, מ'זאָל קאָנען מגדל זיין בנים לתורה, [אַז נמצא] איז 'דאָס אַליין' אויך א "דבר מצוה", ווייל דאָס איז א "הכנה" צו דער זאך [של המצוה, והכנה למצוה נחשב כמו המצוה].

רפא

וזה היה גם סיבת ביאת ישראל לארץ ובנין השתי בתי מקדשות, כדי לעשות "הכנה" לבנין העתיד
און דאָס איז געווען די גאַנצע [ענין פון דין בתי מקדשות, [כדי] ס'זאָל זיין א "הכנה" אויפ'ן לעצטן בית המקדש, [וכמו שפירשנו לעיל (אות רל) בכוונת כפל הלשון] "עֲלֶה נְעֲלֶה".

רפב

וזה היה גם הסיבה מה שרצה משה לשלוח את המרגלים, כדי לעשות "הכנה" והזמנה בהארץ אל הקדושה
[און] דאָס איז די בחינה געוועזן פון די מרגלים, וואָס זיי זענען געגאַנגען [וועגן] הזמנה מילתא היא, [ששלח אותם משה כדי להזמין את הארץ אל הרושה, וכדברי הייטב לב דלעיל (אות רעה)].

רפג

ונמצא דשפיר יש שייכות לשאלה זו עם ענין הפרשה, דהכל מיירי מענין "הכנה" והזמנה אל הקדושה
איבערדעם האָט דאָס אַ שייכות די גאַנצע שאלה [של הפלגה בספינה] מיט דעם דרוש דאָ אָהער [של ענין המרגלים].
איך וויל נישט אַזויפיל מאריך זיין, דאָס תמצית און דער שורש פונעם מדרש, דער תוכן הדבר, [הוא חשיבות ענין "הכנה" אל הקדושה].

רפח

סיום התורה - וברכת הקודש

ודברי התעוררות להבין עצמם לקראת ביאת המשיח

תוכן הדברים^ט, ברויך מען צו וויסן מ'זאָל זיין "צוגעגרייט"^י [לקבלת פני משיח צדיקינו].

דער בורא כל עולמים וועט העלפן, מ'וועל מיר זוכה זיין צו ביאת המשיח. זאָל מיר זען [דעמאָלטס] אַז מ'האָב מיר זיך עפעס "אַנגעגרייט" צו דעם [פון פאָראויס], 'עפעס קדושה וטהרה'.
מ'זאָל זיך מתגבר זיין אויף די נסיונות.

^ט הדיבורים דלהלן (עד הסוף), אמר רבינו מתוך כביה עמוקה והתחננות עצומה, הקורעת לב השומע אשר אם אבן הוא נימוח.

^י וכנזכר לעיל בסוף הדרוש, מענין "הכנה" אל דברים שבקדושה.

דאָס אַליין [באלו נסיונות הזמן] גרייט מען צו דעם עולם [מן השמים]. מ'זאָל זען, אַז מ'זאָל [לקיים הכתוב] (מלאכי ג, טז) אַז נִדְבָרוּ יְרָאִי ה' וַיִּקְשָׁב [ה' וַיִּשְׁמָע] וַיִּכְתֹּב סֵפֶר זִכְרוֹן לְפָנֶינָא.

ברויך מען זיך "אַנגרייטן", זאָל מען.

מ'זאָל מתקן זיין מעשינו פאַר הקדוש ברוך הוא.

מ'זאָל מיר זוכן צו טון דעם רצון הבורא ברוך הוא.

מ'זאָל לייגן קאָפּ אויף דעם! [להתכונן] וויאָזוי קאָן מען עפעס משלים זיין דעם רצון הבורא ברוך הוא!

מ'האָב מיר זיך אַנגעברענגט די 'אַרן' מיט די 'טעג', מיט "גאַרנישט"!

ווי ווייט מ'איז פון די "קדושה"!

מ'איז אין אַזאַ חשכות, אין אַזאַ אַפֿלֶה, מ'האָט זיך נישט וואו צו קערן [און] וואו צו ווענדן!

ווער זאָל אונז דערלייכטן די אויגן! ווער זאָל אויפהייבן אידישע הערצער!

מ'זאָל מיר זוכה זיין ס'זאָל זיין פון אונז אַ נחת רוח פאַר'ן בורא כל עולמים!

(אמן)

מ'זאָל מיר די זכיה האָבן מקדש שם שמים צו זיין! (אמן)

מ'זאָל מיר זיך "צוגרייטן".

דער בורא כל עולמים וועט העלפן, מ'זאָל מיר נאָך זוכה זיין צו זען ביאת משיח

צדקינא. (אמן)

מקבל זיין [פני משיח צדקינא] ביי ביאת המשיח באנפין נהירין, מיט נחת און מיט

שמחה. (אמן)

ס'זאָל זיין נְגִילָה וְנִשְׂמָחָה בִּישׁוּעָתָךְ. (אמן)

"וְלֹא נִבּוֹשׁ וְלֹא נָפֶלֶם" פאַר'ן בורא כל עולמים! אַז מ'האָט נישט געקענט

חלילה אויסהאַלטן 'די' נסיונות!

דער בורא כל עולמים זאָל העלפן:

במהרה מתוך נחת ושמחה, זאָל מיר זוכה זיין [צו] די ישועה שלימה, בהתרוממות

קרן התורה וישראל ובהתגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו אמן.

